

TALLINNA ÜLIKOOL
Terviseteaduste ja Spordi Instituut

Andero Põllu

ALLVEEORIENTEERUMINE NÕUKOGUDE EESTIS

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Vladimir Kunitsõn

Tallinn 2014

Resüme

Andero Põllu (2014). Allveeorienteerumine Nõukogude Eestis. Tallinna Ülikool. Terviseteaduste ja Spordi Instituut. Bakalaureusetöö. Käsikiri eesti keeles. 77 lehekülge, 57 kirjanduse allikat, 7 joonist. Võtmesõnad: allveeorienteerumine, allveesport, sukeldumine, ENSV, sport.

Käesolev töö keskendub allveeorienteerumise ajaloole Eestis aastail 1957–1991, sportlaste saavutustele, varustuse arengule ja edule rahvusvahelistel võistlustel. Tegemist on esmakordse kirjaliku ülevaatega Eesti allveeorienteerumise ajaloost. Töö annab ülevaate ala algusest ja alustamisega seotud isikutest, esimestest võistlustest, katsetustest varustusega ja ala ühendava organisatsiooni käivitamisraskustest.

Vaatluse all on ala tõsisemalt harrastanud sportlaste tulemused ja treenerite töö aastakümnete lõikes (1960–1969; 1970–1979; 1980–1991). Viimane aasta, mida töös käsitletakse, on aasta 1991, kuna muudatus riigikorras tingis täiesti uued olud. Töö lisas on eraldi välja toodud, sportlaste tulemused, pildimaterjal inimestest ja varustuse arengust.

Abstract

Underwater orientation in Soviet Estonia

Andero Põllu (2014). Underwater orientation in Soviet Estonia. Tallinn University. Institute of Health Sciences and Sport. Bachelor thesis. Manuscript in Estonian. 77 pages 57 literary source 7 number figures. Keywords: underwater orientation, sport of underwater, diving, ESSR, sport.

The bachelor thesis deals with the history of Estonian underwater orientation in the years of 1957–1991, it is focusing on the achievement of athletes, equipment development and athletes' success in international competitions. This is the first written overview of the history of Estonian underwater orientation. The thesis provides an overview of the area and the beginning of the sport, persons involved, first competitions, testing equipment and start-up organization. The thesis focuses on athletes and coaches and the results of their work in decades (1960–1969, 1970–1979 and 1980–1991). The last year taken under consideration is the year 1991 as the re-independence of Estonia marks also a new era and completely new situation in Estonian sport of underwater. The appendix of the thesis includes recordings of athletes' results and photos of the equipment and the key-persons of Estonian underwater orientation.

Sisukord

Resümee.....	1
Abstract.....	2
Sisukord.....	3
Mõisted ja lühendid.....	5
Sissejuhatus.....	6
1. Sukeldumine.....	8
2. Allveesport.....	10
2.1 Allveesport.....	10
2.2 Allveeorienteerumine.....	11
2.3 Võistlusrajad.....	12
2.3.2 Poiujumine.....	14
2.3.3 Täheujumine.....	15
2.3.4 Kaardiharjutus.....	16
2.3.5 Võistkonnaharjutus 1.....	18
2.3.6 Võistkonnaharjutus 2.....	19
2.3.7 Slaalom.....	20
3. Allveeorienteerumise teke Eestis (1908... 1957–1959).....	21
4. ENSV allveeorienteerumine 1960–1969.....	25
5. ENSV allveeorienteerumine 1970–1979.....	32
6. ENSV allveeorienteerumine 1980–1991.....	43
Kokkuvõte.....	53
Kasutatud kirjandus.....	55
Lisad.....	58
Lisa 1. ENSV meistrid allveeorienteerumises 1960–1991.....	58

Mehed.....	58
Naised.....	60
Lisa 2. ENSV allveesportlased NSVL meistrid allveeorienteerumises 1960–1991.....	64
ENSV NSVL absoluutsed meistrid allveeorienteerumises 1963–1984.....	66
Lisa 3. ENSV allveesportlased rahvusvaheliste tiitlivõistluste võitjad 1967–1991.....	67
ENSV allveesportlased Euroopa meistrid allveeorienteerumises 1967–1991.....	67
ENSV allveesportlased maailmameistrid allveeorienteerumises 1973–1991.....	67
Lisa 4. Fotod.....	68

Mõisted ja lühendid

ENSV – Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik

NSVL – Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit

Vene NFSV – Vene Nõukogude Föderatiivne Sotsialistlik Vabariik

SAKSA DV – Saksa Demokraatlik Vabariik

ALMAVÜ – Armeed, Lennuväe ja Merelaevastiku Abistamise Vabatahtlik Ühing (NSV Liidu üleliiduline paramilitaarne organisatsioon aastatel 1951–1991)

VTVSK – Vabariiklik Tehniliste Veespordialade Klubi

VSÜ – Vabariiklik Spordiühing

SCUBA – Veealune iseseisev hingamisaparaat (*self-contained underwater breathing apparatus*)

CMAS – Confédération Mondiale des Activités Subaquatiques, 1959.aastal asutatud Maailma Allvee Tegevuse Konföderatsioon (*World Underwater Federation*)

EM – Euroopa meistrivõistlused

MM – Maailma meistrivõistlused

N₂ – Lämmastik

CO₂ – Süsihappegaas

Spordiklubi „LTM“ – Laevastiku Tallinna Meeskond

Sissejuhatus

Allveesport, sh allveeorienteerumine on spordialad, kus Eesti sportlased on edukad olnud rahvusvahelisel areenil. Paraku puudub terviklik ülevaade selle spordiala arenguloost Eestis. Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on kirjeldada allveeorienteerumise arengut aastatel 1957- 1991, mil Eesti NSV sportlased võistlesid edukalt nii rahvusvahelistel kui üleliidulistel võistlustel. Teema valikut toetas ka asjaolu, et olen allveespordiga mõnevõrra seotud, nimelt olen alates 2001. aastast Eesti Mereväe Miinilaevade Divisjoni Tuukrigrupi miinituuker. Seosed tuukritöö ja allveespordi vahel tõid mind selle teema juurde. Neid kahte valdkonda ühendab vesikeskkond ja töö tulemuslikumaks sooritamiseks nõutud kõrged füüsilised ja vaimsed võimed.

Bakalaureusetöö keskendub allveeorienteerumise ajaloole Eestis aastail 1957–1991. Valitud periood on oluline just saavutatud tulemuste poolest rahvusvahelisel areenil. Neil aastail arenes oluliselt varustus, paranesid tulemused ja kasvas ala harrastavate sportlaste arv.

Töö autorile teadaolevalt ei ole varem seda infot kokkuvõtlikult jäädvustatud, seega on tegemist esmakordse kirjaliku ülevaatega Eesti allveeorienteerumise ajaloost.

Töö esimene peatükk annab lühiülevaate sukeldumisest, sukeldumise ajaloost ja sukeldumisega seotud nõuetest. Allveesort on sukeldumisega otseselt seotud nii varustuse kui ka spordiala harrastajale, keskendudes ala spetsiifikale. Teine peatükk vaatleb lähemalt allveesporti ja seda kui spordiala. Vaatluse alla võetakse allveeorienteerumine, selle ajalugu, varustus ning erinevad võistlusalad radade kaupa. Eraldi on välja toodud kõik võistlusrajad, nende täpsed kirjeldused koos jooniste ja võistlusnõuetega.

Esimesed kaks peatükki moodustavad tausta allveeorienteerumise arengule Eestis, andes ülevaate ala taustast, arengust, varustusest ja sportlasele esitatavatest nõuetest.

Kolmas peatükk räägib ala algusest ja alustamisega seotud isikutest, esimestest võistlustest, katsetustest varustusega ja organisatsiooni käivitamisraskustest Nõukogude Eestis.

Järgnevad peatükid vaatlevad lähemalt ala harrastanud sportlaste tulemusi, nende treenerite tööd ja saavutusi ENSV, NSVL ja maailma tasemel, ala arengut ja ka ette tulnud probleeme kümne aasta lõikes (1960–1969; 1970–1979; 1980–1991). Kümnedite kaupa jaotamine on tingitud ala arenguetappidest, mil toimus põlvkondade vahetus ja olulised muudatused kasutatavas varustuses. Lisaks võimaldab kümneaastane periood teha teatavaid kokkuvõtteid

ja võrdlusi. Viimaseks kajastatavaks aastaks on 1991, kuna muudatus riigikorras tingis täiesti uued olud. Lisades on eraldi välja toodud, sportlaste tulemused, mahukas pildimaterjal alaga seotud inimestest ja varustuse arengust.

Töö allikatena kasutasin materjali spordiajakirjast „Kehakultuur“, samuti spordi aastaraamatutest.

Töö ei käsitle spordiala arengu ja sportlikke tulemuste seost ühiskondlike protsesside taustal. Seosed majandusliku, poliitilise, militaarse olukorraga ning taustsüsteemide olemasolu vajaksid eraldi uurimist, milleks käesolev töö on tänuväärne algmaterjal.

Olulise ülevaate spordialast autorile andsid intervjuud 15 Nõukogude Eesti allveespordiga seotud võtmeisikuga. Siinjuures kuulub minu tänu Eesti allveespordi suurkujudele, kes soostusid ülevaadet andma, nendeks olid: Kalju Sõerde, Peeter Parre, Jüri Kravets, Karmo Maasik, Peeter Vaik, Rein Kompus, Riho Kristjuhan, Varje Kristjuhan, Tiina Kompus, Õne Pollisinski- Simson, Juhan Suurväli, Imand Kompus, Aarne Vaik, Anna Antonova ja Lauri Ilison.

1. Sukeldumine

Sajandeid on sukeldatud ühe hingetõmbega mingite asjade ära toomiseks, otsimiseks ja lihtsate ja lühikese iseloomuga tööde tegemiseks. Ainsa tehnilise täiendusena kasutati vanasti vaid pilliroovart, kuid selle kasutus ei avardanud sukeldumise võimalusi, sest suuremates sügavustes oli ta kasutu.

Kuna inimeste uudishimu oli suur, jätkus võimaluste otsimine, kuidas lihtsamalt ja ohutumalt sügavustes ära käia. 17. sajandil võeti Hispaanias kasutusele tuukrikell – seadeldis, mis meenutab tagurpidi ämbrit ning mille sisse jääb vette lastes õhutasku. Tuukrikella abil sai edukalt vetesügavustesse laskuda. Järgmiseks leiutiseks oli juba tuukriülikond pinnalt õhku vee alla pumbatava kiivriga. Kõike seda ajendas inimkonda tegema suur uudishimu vetesügavustes peituvatest aaretest.¹

Sportlikule sukeldumisele ehk akvalangiga sukeldumisele (ingl k *SCUBA diving*) pani aluse prantsuse hüdroloog Jacques-Yves Cousteau (1910–1997). Ta täiustas mitmeid vahendeid (muuhulgas snorklit), mis lubasid laskuda järjest sügavamale. Koos insener Emil Gagnaniga ehitas ta 1943. aastal esimese akvalangi. Termin on ühend, mis on tuletatud ladinakeelsest sõnast *aqua* ja ingliskeelsest sõnast *lung*, veekops. Jacques-Yves Cousteau oli muuhulgas ka allveetelevisiooni pioneer, kes kasutas esimesena ulatuslikult allvee filmikaamerat. 1962 aastast alates tehti tema juhtimisel allveeuuringuid merepõhja rajatud jaamades (Vahemeres, Punases meres). Cousteau on uurinud ka Amazonase jõgikonna vee-elustikku.²

Allveetegevus on inimese vee all viibimisega seotud tehnilistesse, meditsiinilistesse ja korralduslikesse küsimustesse puutuv tegevus. Allveetegevuse keskne tegevus on sukeldumine. Sukeldumine on inimese vee alla laskumine, vee all viibimine ja taas pinnale tõusmine. Sukelduda võib lihtsalt hingepeetusel, mida nimetatakse vabasukeldumiseks. Sukeldumist vee all hingamist võimaldava seadme abil nimetatakse tuukrisukeldumiseks. Tuukrisukeldumiseks on kaks meetodit: lühiajaline sukeldumine ja pikaajaline sukeldumine. Lühiajaline sukeldumine on sukeldumine normaalse rõhu tingimustest ajaks, mille jooksul

¹ E. Samoson, 1963.

² ENE 2, 1987: 41.

tuukri organism ei küllastu indiferentse gaasiga täielikult. Lühiajalised on kas madalad – kuni 20 m, keskmised – kuni 60 m või sügavad – üle 60 m sukeldumised.

Sukeldumine kui protsess jaguneb kolme perioodi. Toon siinkohal ära ka nendega seonduvad peamised mõisted.

1) Sügavusse laskumine.

Sukeldumise algus on hetk, mil laskuv tuuker üleni vee alla jõuab. Laskumise aeg on aeg sukeldumise algusest kuni töösügavusse jõudmiseni.

2) Sügavuses viibimine.

Töösügavus on suurim antud sukeldumise käigus saavutatud sügavus, olenemata seal viibitud ajast. Sügavuses viibitud aeg ehk alloleku aeg on aeg sukeldumise algusest kuni pinnale tõusu alguseni.

3) Pinnale tõusmine.

Pinnaletõusu algus ehk dekompressiooni aeg on aeg, mis kulub pinnaletõusu algusest kuni pinnale tõusu hetkeni. Dekompressiooni režiim on pinnaletõusu korraldatud kiirus ja rütm. Otsetõusu režiim on optimaalse kiirusega, peatusteta tõus. Peatustega režiim on vahepeatustega, etappidena toimuv tõus.³

Inimene on keskkonnast lahutamatu ja sõltuv. Keskkonna tingimuste muutumisele reageerib organism talitluslike muutustega, mis on suunatud uute keskkonnatingimustega kohanemisele. Inimese loomulik elukeskkond on Maa atmosfäär. Selle keskkonna tingimused on suhteliselt püsivad, nende mõõdetavad suurused muutuvad väikeses ulatuses. Vesi kui elukeskkond on inimesele sobimatu ja vaenulik. Vee füüsikalised omadused, mis kujundavad vee kui keskkonna, erinevad õhu füüsikalistest omadustest. Sellest tulenevalt, et vesi on inimesele mitesobiv keskkond, esineb sukeldumise käigus palju ohte.⁴

³ Jaak Öpik, 1995.

⁴ Jaak Öpik, 1994.

2. Allveesport

2.1 Allveesport

Allveesport kui iseseisev spordiala sündis maailmas siis, kui ujumismask andis inimesele võimaluse vee all näha, lestad liikumiskiiruse ja akvalang võimaluse vee all hingata. See kõik muutis inimese võrdseks kalaga. Kuna prantslane Jacques-Yves Cousteau leiutas akvalangi alles 1943. aastal, sai allveesport kui spordiala tekkida alles viiekümnendatel aastatel. Allveesport sündis mitmevõistlusena. Iga sportlane pidi oskama ujuda, sukelduda ja ka akvalangiga orienteeruda. Sellele lisaks käib allveespordi alla ka allveefotograafia, allveekalapüük ja kiirusalad basseinis.

1950ndatel NSVL-s lõi soodsa pinna allveespordi levikuks akvalangide tootmine ning lestade ja maskide kättesaadavus. Eestis loetakse allveespordi sünnihetkeks 1957. aastat.⁵

Nõukogude Eesti esimesed entusiastid allveespordis, siis kui veel kiirusalad ja allveeorienteerumine oli veel võistluste arvestuses koos, olid tugevad üksnes vee all.⁶

1969. aastal eraldati aga kiirusalad (lestaujumine, sukeldumine, akvalangikiirus) orienteerumisest.⁷

Allveespordi võistlusi üle maailma organiseerib 1959. aastal asutatud ülemaailmne alaliit Ülemaailmne Allveetegevuse Konföderatsioon ehk CMAS (*Confédération Mondiale des Activités Subaquatiques*) korraldab nii rekordiüritusi, Euroopa meistrivõistlusi kui ka maailmameistrivõistlusi. Liit organiseerib maailmameistrivõistlusi mitte ainult sukeldumises, vaid ka allveehokis, allveejalgpallis, allveejalgrattasõidus, allveeragbis ja allveevibulaskmises.⁸

⁵ A. Org, 1962: 591–592.

⁶ K. Sõerde, 1978: 264–267.

⁷ K. Sõerde, 1978: 264–267.

⁸ F. Medlitsch, 2000: 3–6.

2.2 Allveeorienteerumine

Allveeorienteerumine on orientiiride otsimine vee all, kasutades selleks akvalangi, kompassi, kaugusmõõtjat ehk logi ja sügavusmõõtjat. Allveeorienteerumise eesmärgiks on võimalikult suur täpsus ja kiirus. Võistleja liigub edasi lihasjõuga, kasutades jalgade otsa kinnitatud lesti. Kasutatavate akvalangide balloonid on täidetud suruõhuga 150-200 kgf/cm³ (atmosfääri, baari) rõhu all. Võistleja ainukeseks ühenduseks veepinnaga on poinöör ja selle külge kinnitatud kontrollpoi. Võistlejal võib distantsil kaasas olla nuga. Allveeorienteerumise võistlused peetakse 2 kuni 20 meetri sügavustes välisveekogudes. Enne harjutuse sooritamist vee all teeb võistleja vajalikud ettevalmistused kaldal. Ta korrastab võistlusvarustuse, mõõdab distantsi, valib mõõdikulaua trassi läbimise optimaalse tee, võtab kursid, teeb vajalikud arvutused jne. Start antakse vees 2-meetrise läbimõõduga starditsoonist. Võistlejate stardivahed määratakse võistluste juhendiga (tavaliselt 3 kuni 5 minutit). Stardis sukeldub võistleja pärast stardikäsklust ja läbib kogu distantsi vee all. Võistleja kõrvaldatakse distantsilt kui ta 1) näitab veepinnal varustust või mõnda kehaosa, 2) ületab harjutuse sooritamise kontrollaja, 3) väljub harjutusala piiridest.

Individuaalharjutuste tulemused arvutatakse distantsi läbimise aja ja karistusaja (harjutuses märgitud kui tsoonid) liitmisega. Summaarne aeg arvutatakse ümber punktideks võistlusmääruste juurde kuuluva punktitablei abil. Mida täpsem on võistleja, seda suurem on tema punktisumma ja seda parem on ta koht protokollis. Mitmevõistluse paremusrea selgitamiseks summeeritakse iga võistleja üksikharjutuste tulemused.

Allveeorienteerumine ei ole vaatajate jaoks väga atraktiivne spordiala, sest vee peal pole näha muud kui võistleja kontrollpoi ja õhumullide liikumist orientiiri suunas, siiski võib olla huvitav jälgida, kui sirgjooneline on võistleja teekond.⁹

1967. aastal anti avastart esimestel allveeorienteerumise Euroopa meistrivõistlustel Lago Maggiorel Itaalias. Selle sündmusega algas Ülemaailmse Allveetegevuse Konföderatsiooni (CMAS) egiidi all peetavate rahvusvahelise allveeorienteerumise ajalugu. Tänapäeval on see liit kõige võimsam allveeorganisatsioon, mis ühendab asjaarmastajaid kogu maailmas, liidab

⁹ ALMAVÜ ENSV Keskkomitee Vabariiklik Tehniliste Veespordialade Klubi. 1985.

enam kui 90 rahvuslikku organisatsiooni ning kontrollib erinevaid veealuseid tegevusi – erinevaid sportimistegevusi, teaduslikke uurimistöid, foto-, kino- ning videovõtteid, haridust jne. Liidu keskus asub Roomas, liiduga seotud sukeldumiskeskusi on enamikes mereäärsetes riikides.¹⁰

Allveeorienteerumise võistleja varustusse kuuluvad mask, n.ö märg sukeldumisülirikond (kaitseb alajahtumise eest), monolest või stereolestad, julgustuspoi, suruõhuga täidetud balloon koos hingamisaparaadiga (I astme regulaator, madalrõhuvoolik, II astme regulaator ehk kopsukas) ja navigatsiooniseade (ühes korpuses kompass, kaugus- ja sügavusmõõtja), kaardiharjutuses kasutusel olev kartograaf.¹¹

2.3 Võistlusrajad

Esmane rahvusvaheline võistlusmäärustik nägi ette 6 distantsi: poiujumises võisteldakse kiiruses, tsooniujumises distantsi läbimise täpsuses ja kiiruses, täheujumises kiiruses, kaardiharjutuses kiiruses ja võistkonnaharjutuses nii täpsuses kui kiiruses, slaalomis nii täpsuse kui kiiruse peale. Distanti pikkus on keskmiselt 550–650 meetrit. Hiljem lisandus neile veel paralleel ja võeti kasutusest slaalom.

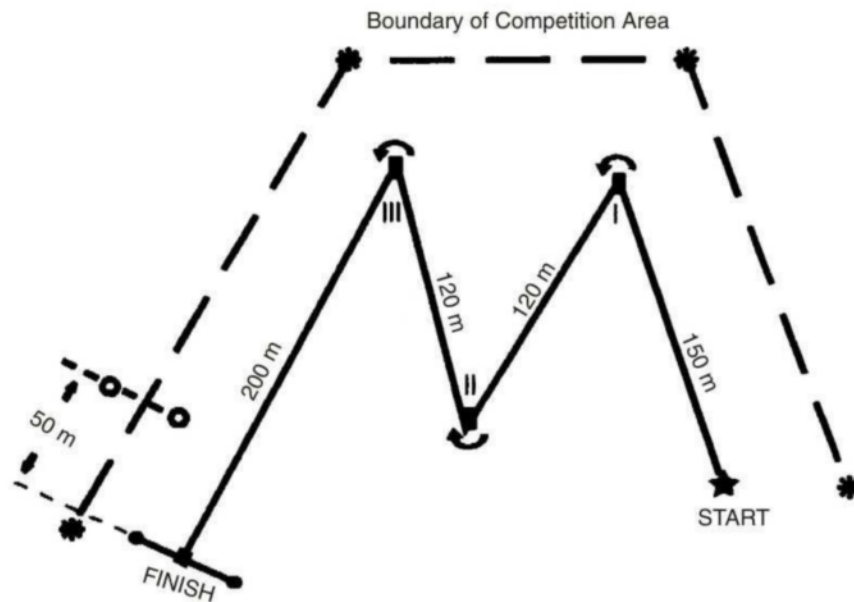
Järgnevalt annan lühikese ülevaate distantssidest, mille kirjelduse aluseks on „Viitna 85“, 1980 aastatel toimunud võistluste bulletäänid, ALMAVÜ ENSV Keskkomitee Vabariiklik Tehniliste Veespordialade Klubi NSVL Allveespordi Föderatsioon, Tallinn 1985 ja joonised on pärit rahvusvahelise allveeorienteerumise võistlusreeglitest *CMAS World Underwater Federation, Orienteering Rules, Edition 2009/01*.

¹⁰ F. Medlitsch, 2000: 3–6.

¹¹ F. Medlitsch, 2000: 4.

2.3.1 Tsooniujumine

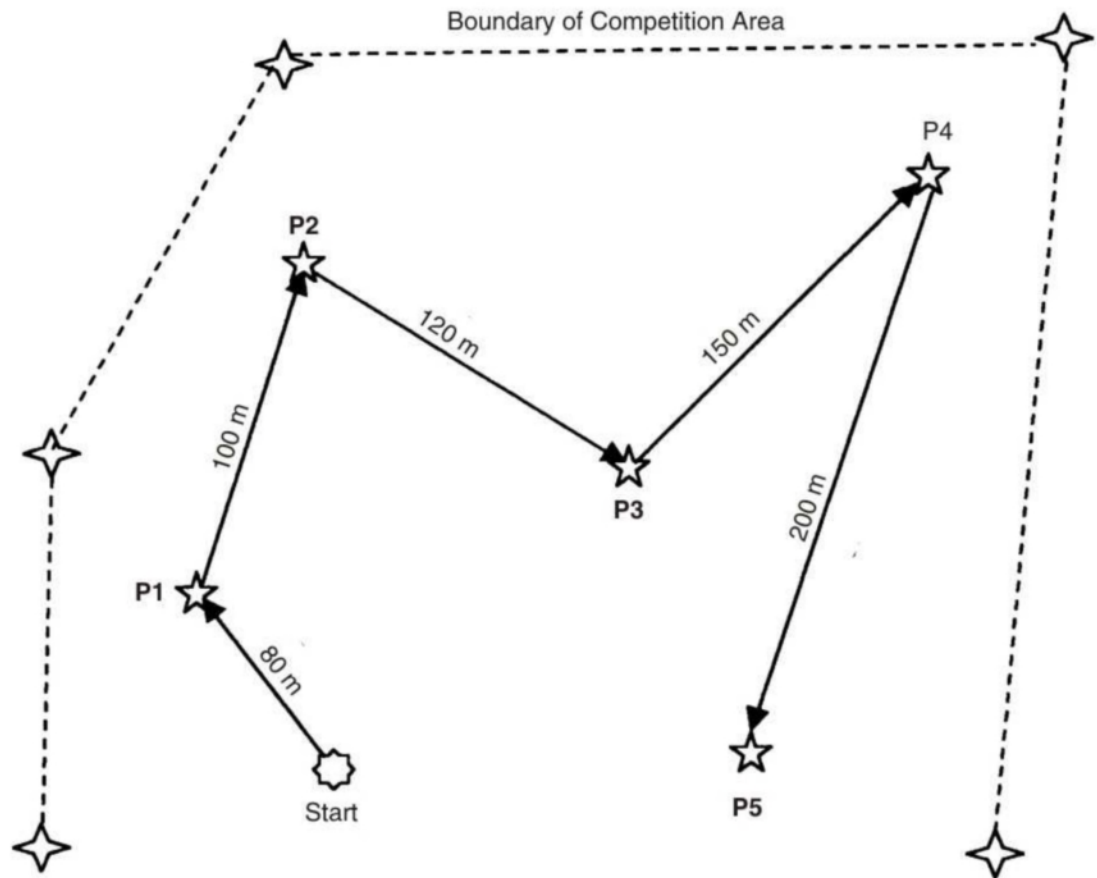
Tsooniujumise distants koosneb stardipoist, kolmest pöördepoist ja finišiliinist. Distantsi pikkus on ligikaudu 550 meetrit. Stardikäskluse järel alustab võistleja liikumist, võistleja möödub pöördepoistest I, II ja III väljastpoolt ning peab seejärel läbima finišiliini (joonis 1). Finišeerimist arvestatakse kontrollpoi esitsa järgi. Võistleja tulemust arvutatakse distantsi läbimise ja finišiliini keskpunktist kõrvalekalde eest arvatud karistusaja summa järgi.

Joonis 1. Tsooniujumine

2.3.2 Poiujumine

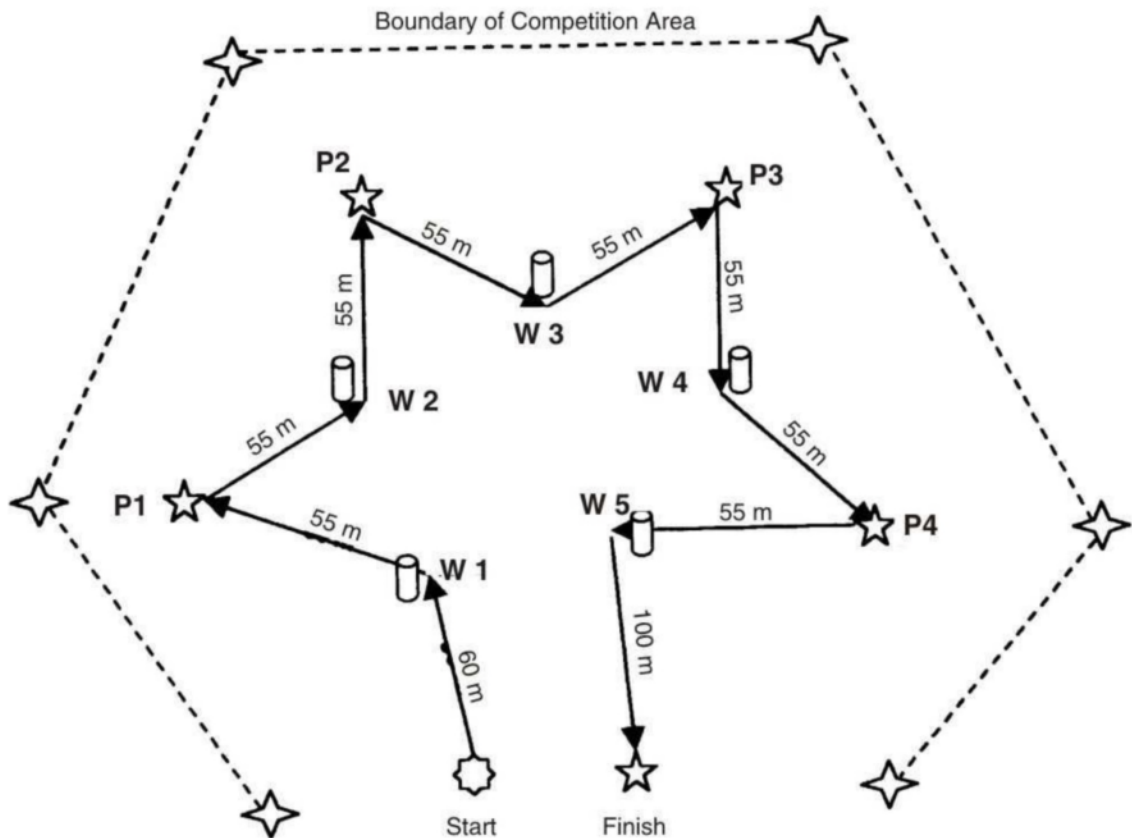
Poiujumise distants koosneb stardipoist ja viiest orientiirist. Raja pikkus on ligikaudu 650 meetrit. Võistleja peab õiges järjekorras leidma ja pööramise või uputamiseuga fikseerima kõik orientiirid (joonis 2). Viimase orientiiri fikseerimine märgib ühtlasi harjutuse lõpetamist selle järgi märgitakse võistleja aeg.

Joonis 2. Poiujumine

2.3.3 Täheujumine

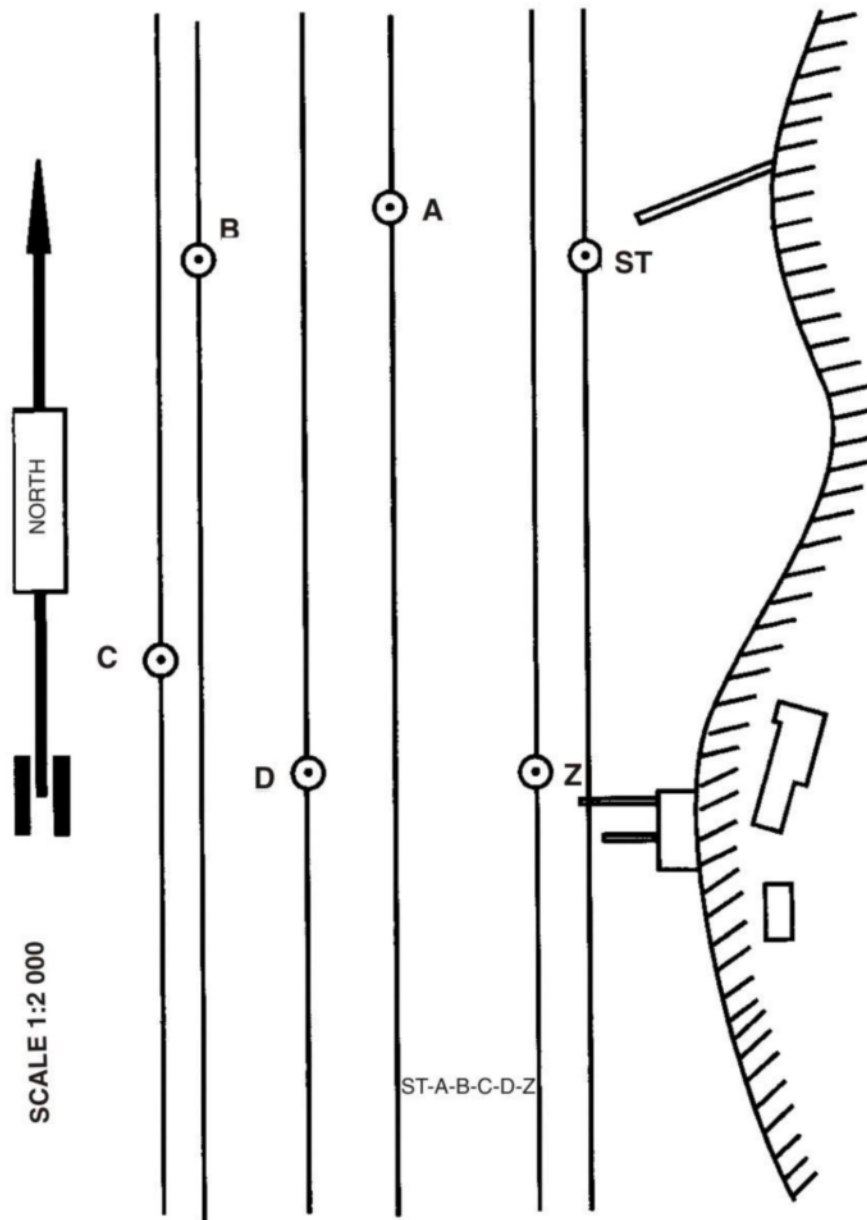
Täheujumise distants koosneb stardipoist, viiest pöördepoist, neljast orientiirist ja finišist. Raja pikkus on ligikaudu 600 meetrit. Finiš on jaotatud kolmeks 10-meetriseks lõiguks. Võistleja peab õiges järjekorras leidma ja fikseerima kõik orientiirid ujudes ümber nende vahel olevate pöördepoide ja läbima finiši (joonis 3). Kui võistleja kaldub finiši keskmisest lõigust kõrvale, arvestatakse talle selle eest karistussekundeid.

Joonis 3. Täheujumine

2.3.4 Kaardiharjutus

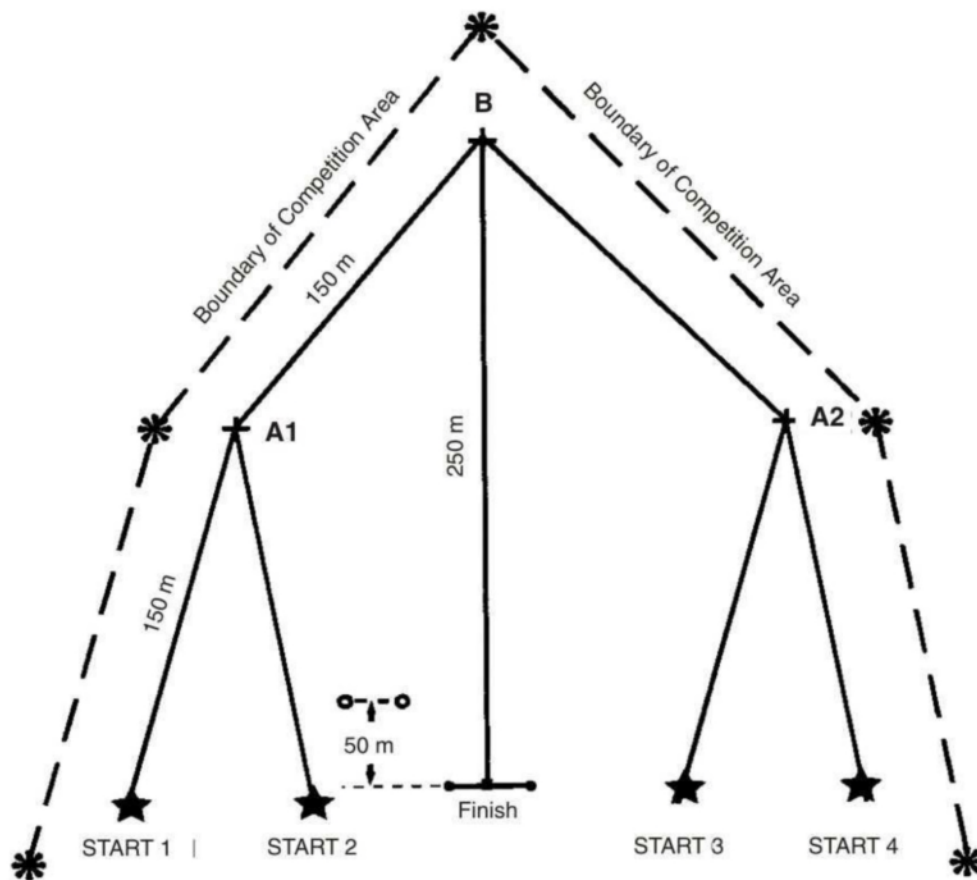
Kaardiharjutust sooritab kaheliikmeline võistkond. Kaardiharjutuses paigutatakse tähistamata harjutusalasse 4 uputatud orientiiri, üks nähtav stardipoi ja nähtav orientiir (joonis 4). Nelja nähtamatu orientiiri külge kinnitatakse kompostrid kontrollkaardi märgistamiseks. Distsantsi pikkus on ligikaudu 650 meetrit, üksikute orientiiride vahelised kaugused 100–150 meetrit. Koos stardikäsklusega saab võistkond kaardi mõõdud 1: 2000. Kaardile on kantud: harjutusala piir, stardi ja finiši täpne asukoht, kontroll- (nähtamatute) orientiiride asukohad ja nende numbrid ning põhja-lõuna suund ja orientiiride läbimise järjekord. Mõõdistamised ja distantsi arvutused teevad võistlejad vee all. Pärast stardikäsklust võivad võistlejad 10-meetrisel starditsoonis veepinnale tõusta, kuid nägu peab jääma vee alla. Võistkond peab vee all kaardil näidatud järjekorras leidma kontrollorientiirid ning oma kontrollkaardile vajutama nende kompostrid orientiiride läbimise järjekorras. Harjutuse lõppu tähistab nähtava orientiiri fikseerimine. Kontrollorientiiride läbimise järjekorra õigsust näitab kontrollkaardile kantud kompostri jäljendite ja etteantud distantsi läbimise järjekorra võrdlus. Arvesse lähevad ainult need tulemused, milles need mõlemad kattuvad. Võistlejad peavad nii stardis kui ka finišis olema omavahel ühendatud 2,5-meetrise nõõri abil.

Joonis 4. Kaardijumine

2.3.5 Võistkonnaharjutus 1

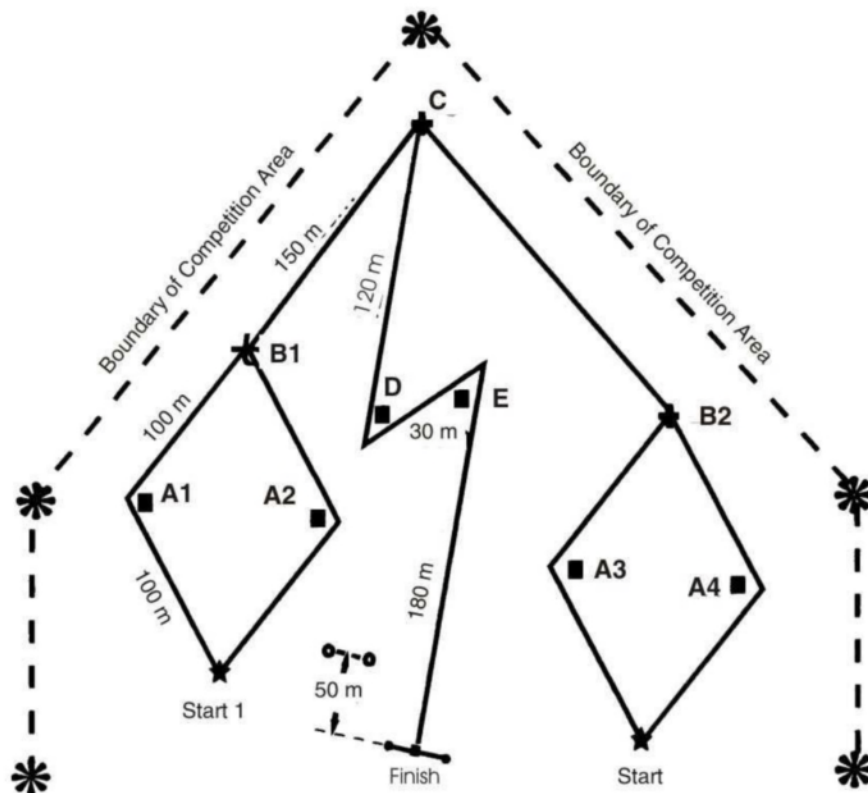
Võistkond koosneb meestel neljast ja naistel kolmest võistlejast. Distantis koosneb neljast, naistel kolmest startist, orientiiridest A1, A2, B ja finišiliinist (joonis 5). Stardikäskluse järel liiguvad võistlejad startidest 1 ja 2 orientiiri A1, startidest 3 ja 4 orientiiri A2 suunas. Pärast orientiiride A1 ja A2 fikseerimist liiguvad paarid orientiiri B suunas, mille fikseerimise järel suundutakse finišisse. Finišeerimisel tohib võistkonna esimese ja viimase võistleja vahe olla 20 sekundit. Naiste võistkonnaharjutuses ei kasutata starti 4. Distantis tuleb läbida 15 minuti ja 20 sekundiga.

Joonis 5. Võistkonnaharjutus 1

2.3.6 Võistkonnaharjutus 2

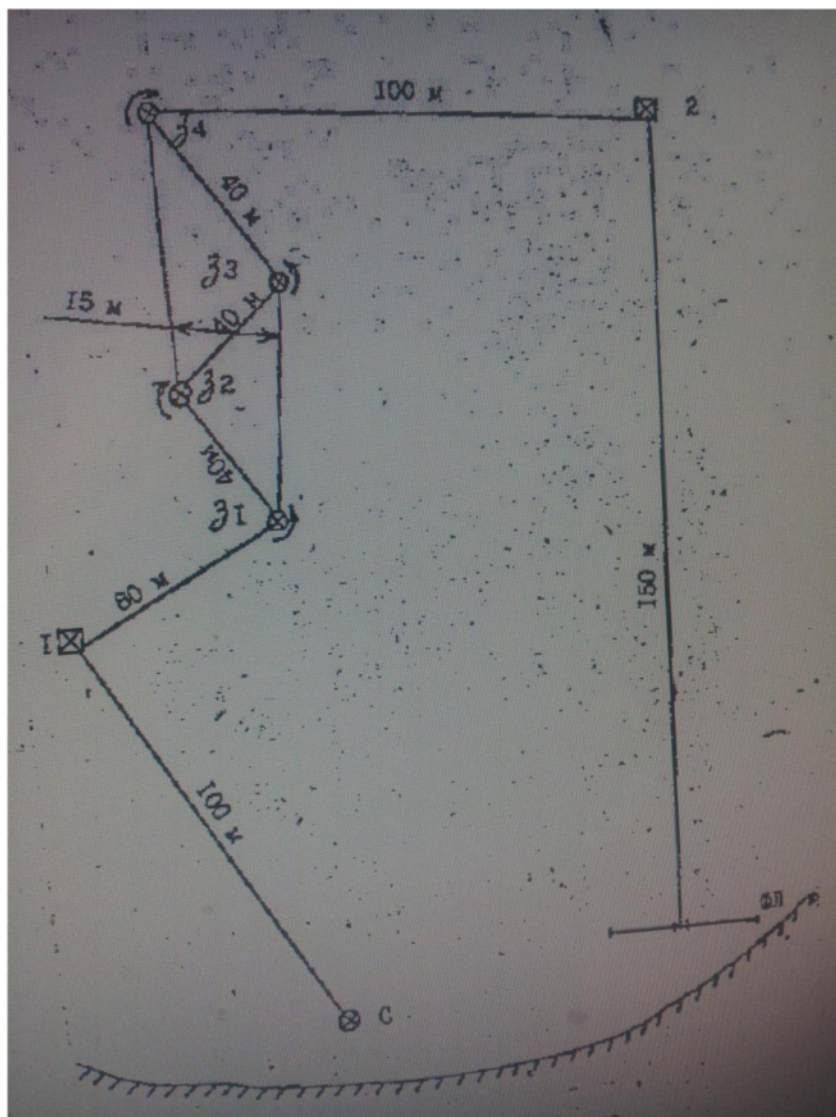
Võistkond koosneb 3 või 4 võistlejast. Distsants koosneb 2 stardist (Start1 ja Start), orientiiridest A1, A2, A3, A4, B1, B2, C, D, E ja finišiliinist (joonis 6). Stardikäskluse järel liiguvad võistlejad stardist Start1 orientiiri A1 ja A2 ja stardist Start orientiiri A3 ja A4 suunas, pärast nende orientiiride fikseerimist liiguvad paarid B1 ja B2 suunas, mille fikseerimise järel liigutakse orientiiri C. Kui võistlejad on fikseerinud ja kokku saanud orientiiris C, suundutakse koos finišisse läbides vahepealsed pöörded D ja E vastavalt plaanile. Võistlejad peavad distantsi läbima 15 minuti ja 20 sekundiga.

Joonis 6. Võistkonnaharjutus 2

2.3.7 Slaalom

Allveespordi raskem ala. Slaalomi distants koosneb stardipoist (C), neljast pöördepoist (31, 32, 33, 34) ja kahest orientiirist (1 ja 2) ning finišiliinist (joonis 7.). Distantsi pikkus on ligikaudu 550 meetrit. Võistlejad peavad distantsi läbima 15 minuti ja 20 sekundiga.

Joonis 7. Slaalom

3. Allveeorienteerumise teke Eestis (1908... 1957–1959)

ENSV-s alustati allveeorienteerumisega 1957. aastal Rahvusvahelise Allveetegevuse Föderatsiooni egiidi all.

Rääkimaks ühe spordiala arengust, peaks märkima selle alguspunkti. Allveeorienteerumise puhul valmistab see mõnes mõttes raskusi, sest juba aastal 1908 korraldasid sindilased võistlusi kiviga vee all käimises ja 1921. aastal võistlesid pärnakad vee all ujumises.

Ala algus 1950ndatel oli tingitud puhtast uudishimust veealuse maailma vastu ja legendide järgi seal olla võivatest aaretest. 1957. a. esimeseks ekspeditsiooniks saigi tole aja legendi järgi Tõrva lähedal asuv Valgejärv, kuhu olevat legendi järgi uppunud mõis. Samal aastal võetigi ekspeditsioon ette ENSV Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituudi koosseisus. Peale teaduslike töötajate kuulusid koosseisu ka allveesportlased M. Salve, E. Köster, E. Sõerde ja teised, kelle abiga pinnale toodud palgijupid ja potikillud aitasid kindlaks määrata ehituse vanust. Teine ekspeditsioon korraldati jäälahingu asukoha kindlaks määramiseks Peipsi järvel, selles osalesid allveesportlased, koosseisus V. Prangel, M. Salve, L. Koik ja teised selle ala entusiastid. Sportlased panustasid teaduse edendamisele ka edaspidi.¹²

ENSV n.ö esivõistlus toimus 1957. aastal Tõrva Vanamõisa järvel, võistluse võitis Vello Prangel. Ent sukeldumine 5–6 meetri sügavusse ning seal käelabasuuruse vähi nägemine ei rahuldanud võitjat. Võistlusejärgselt võeti uudishimu rahuldamiseks kasutusele valveapteegist toodud kummivoolik ning juba sama aasta sügisel püüti autosisekummiga akvalangi asendajana veesügavusi uurida. Nii tehtigi esimesed sammud, esimesed õnnestumised ja ebaõnnestumised.

Täienesid ka veealuste sportlaste read. Uus varustus, ühiskondlik töö vetelpääste abistamisel, väljasõidud Viitnale, Peipsile ja Valgejärvele andsid kogemusi ja kuigi ei jõutud veel osalemiseni 1958. a. Alušta lähedal Karabahhis läbiviidud NSVL-i esimestel allveespordi esivõistlustel, mille kavas oli meestele 500 m ujumine vee all, sukeldumine kiirusele ja sügavusele, veealune laskmine, omapärane slaalom jne, oli aeg oma organisatsiooni loomiseks küps.¹³

¹² A. Org, 1962: 591–592.

¹³ G. Mägi, A. Org, 1959: 147; 182–185.

Samal ajal linastusid esmakordselt Eesti kinoekraanidel J. Y. Cousteau allveefilmid „Vaikuse maailmas“ (1955) ja „Sinine manner“, mis ärgitasid suurt huvi. Nendest filmidest said tõuke ka esimesed Eesti sukeldumise teerajajad, kes hakkasid otsima võimalusi alaga tegelemiseks. Just sel ajal tuli kokku poolsada meest, kes arutas poolametlikus korras, kuidas J. Y. Cousteau filmides nähtut ja raamatutes loetut ise järgi teha, et jõuda sukeldumiseni.

Juba 1958. aastal kogunes Kadrioru tenniseväljaku tribüünile umbes poolsada meest. Siis ei mõelnud veel keegi, et see halvasti ettevalmistatud, päevakorrata ja koosoleku ja juhatajata kokkutulek kujuneb organiseeritud allveespordi sünni hetkeks ENSV-s. Filmidest nähtud ja ajakirjadest loetu eeskujul oli mõni huviline vanadest kalossidest vineeritükist lestad või aknaklaasist ja autokummist maski meisterdanud, kuid selle varustuse praktiline kõlbmatus sai asjaosalistele varsti selgeks. Kevadel ja suvel toimusid Pirita jõel ning Tallinna lähel esimesed sukeldumised rasketuurivarustuses. Hiljem prooviti Viitnal ka juba akvalangi. Paraku oli kogu tegevus pooleldi „põrandaalune“, rohkem oli kontrollimist ja keelamist kui tegelikku sukeldumist.

1958. aasta sügisel, pärast paljude uste kulutamist ja mitmeid sõnasõdu, moodustati Lembit Koigi, Viktor Tõnissoo, Gunnar Mägi ja Endel Sõerde initsiatiivil ning ametiühingute kesknõukogu tollaegse esimehe Leonhard Illissoni otsesel kaasabil „Kalevi“ vabariikliku turismiklubi juurde allveeturismi sektsioon.

Esimesed võistlused viidi läbi mitme kuu jooksul, sest põhiline osa iganädalasest 30 minutist kulus ju treeningule. Selles, et orienteerumine oli ENSV-s ja ka tollal NSVL-i üleliidulistel ning rahvusvahelisel areenil endale hea nime võitnud, oli teeneid paljudel. Kõige suurem panus ala populariseerimisel on eelkõige siiski kolmel mehel: Endel Sõerdel, kes asja liikuma lükkas ja rasketel päevadel hinge sees hoidis, Mati Salvel, kes kutselise tuukrina ja esimese treenerina karmil käel õpetusi jagas, ning Ott Ernesaksal, kes mitukümmend aastat tööd juhtis. Esimestel võistlustel sai Aleksander Tulk hakkama tookord poisikesetembuna tundunud teoga: ta lõi kas vabriku toodangust saadud uued lestad taskunoaga õhemaks. Kas sellest ka kasu oli, ei mäleta asjaosalised isegi, kuid otsiv vaim ja püüd varustust parandada ning täiendada, jäid omaseks ENSV allveesportlaste mitmele põlvkonnale. Aastaid hiljem võib põhjendatud uhkusega meenutada täiendusi, mida on kasutatud mujalgi, näiteks tegi maailmas esimesed kasutusel olevad pikendatud lestad endale mitme kordne ENSV, NSVL-i ja Euroopa meister Boriss Popov. Tal õnnestus oma „salarelva“ ligi paar aastat nii öelda konkurentsituult kasutada,

sest treenitus oli siis tunduvalt madalam ja esimesed järeltegijad ei jõudnud pikki lesti vajaliku kiirusega liigutada. Hästi tuntud olid ka Vello Prangeli ja Ruudi Sõmera kompassid ja kaugusemõõtjad, samuti täiustused akvalangide konstruktsioonis ning originaalsed julgestuspoid.¹⁴

ENSV allveespordi kui tehnilise spordiala eest vastutas tol ajal ALMAVÜ. Vahetult juhtis kogu sellealast tegevust Vabariiklik Tehniliste Veespordialade Klubi (VTVSK), kelle ülesanne oli eelõige koondvõistkondade ettevalmistamine, seega ka spordiühingutes ja klubides tehtava töö abistamine.

1958. aastal toodi Eestisse esimesed kaks akvalangi. Esialgu valmistati kogu varustus ise, sh nii kummiülkonnad, lestad ja muud pisitarvikuid.

Esimesed allveeorienteerumise võistlused ENSV-s toimusid Viitna järves 1959. aastal ja kohe seejärel saadeti esindus ka NSVL-i meistrivõistlustele. Tagasi tuldi hinnatava kuuenda kohaga, mis jäigi NSVL-i aja madalaimaks võistkondlikuks saavutuseks ENSV koondisele NSVL-i meistrivõistlustel.

Eesti meistrivõistlusi on korraldatud aastast 1959. Samal ajal alustasid tegevust ka VSÜ „Kalevi“ turismiklubi veealuse turismi sektsioon ja samasugune sektsioon ALMAVÜ juures. Samas oli uudne spordiala väga populaarne, ainuüksi Tallinnas koondas see üle saja huvilise ning ei olnud kahtlust, et nende arv kasvab ajapikku. Esimesed ENSV meistrid allveespordis selgitati 9.–13. juulil 1959. aastal Paralepas. Hea ilma tõttu olid ka võistlustingimused head. Võistluste kava lähtus NSVLi üleliidulisest juhendist, kavas olid: meestele 40 m vee sukeldumine ja 500 m ujumine komplektis nr 1; 750 m väravad ja 500 m ots vee all ujumine komplektis nr 2 (akvalangiga) asimuudi järgi. Naistel tuli läbida 25 m vee all ja 300 m komplektis nr 1. Võistkondlikus arvestuses omandas esikoha „Kalevi“ naiskond (I. Võrk, R. Lepp, I. Parts) ja ALMAVÜ I meeskond (V. Petrov, J. Lääne, O. Käsper, A. Kallast). Võistluste käigus täitsid nii neli naist kui seitse meest esmakordselt esimese spordijärgu normatiivi.

Võistluse probleemidena toodi välja see, et sportlased ei osanud kompassi kasutada, mis oli ilmselt tingitud nappidest kogemustest ja vähesest trennist. Kurdeti ka varustuse halva kvaliteedi ja mitterahuldava ujumistaseme üle.¹⁵

¹⁴ K. Sõerde, 1978: 264–267.

¹⁵ K. Sõerde, 1960: 655–657.

1959. aastal ALMAVÜ võistluste põhjal komplekteeritud ENSV koondis saadeti Aluštasse, NSVL-i II üleliidulistele meistrivõistlustele. Üheksa startinud esinduse hulgas kuulus ENSV-le igati tubli kuues koht. Saavutatud kohast ja hangitud kogemustest tähtsam oli äratundmine, et toonastes tingimustes võib edu tuua vaid jõudude ühendamine.¹⁶

ENSV allveespordi föderatsiooni juurde tekkis mitmeid entusiastidest moodustunud komisjone, üheks selliseks oli ENSV ALMAVÜ vabariiklik komitee. Turismikomisjon eesotsas R. Sõmera ja K. Sõerdega viis läbi ulatusliku töö ENSV siseveekogude ning rannikuvete läbipaistvuse, temperatuuri, taimestiku ja põhjareljeefi uurimiseks. Töö oli tingitud arvamusest, et Eesti veed ei sobi allveespordi viljelemiseks, sest nende temperatuur on liiga külm ja vee läbipaistvus halb. Praktika aga näitas, et hooaeg võib kesta maist oktoobrini ja kodumaiseid kuivi sooje ujumisülikondi kasutades saab välisvetes viibida kogu talve. Hea nähtavusega järvedeks nimetatakse Saadjärve ja Valgejärve.¹⁷

¹⁶ G. Mägi, A. Org, 1959:147; 182–185.

¹⁷ K. Sõerde, 1960: 655–657.

4. ENSV allveeorienteerumine 1960–1969

1960. aasta NSVL-i allveespordi esivõistlustel Aluštas, esindasid ENSV-d kalevlased ja ALMAVÜ Tallinna Mereklubis liikmed A. Prükkel, O. Käsper, A. Kallast, A. Tulk, R. Lepp, V. Kussal ja I. Võrk. Kokkuvõtte arvestuses tulid eestlased Ukraina ja Moskva järel kolmandaks, individuaalselt olid parimad A. Tulk ja A. Kallast, kes jäid vastavalt üheteistkümnendaks ja kaheteistkümnendaks. Naised jäid aga kuuendaks, I. Võrk saavutas parimana 11., R. Lepp 20. ja V. Kussal 34. koha.

Pärast halba esinemist nendel võistlustel saadi aru, et rohkem tähelepanu tuleks pöörata ujumisalase treeningu parandamisele. Arutleti selle üle, kas palgata palgalisi instruktoreid, sest see oleks ainuõige samm spordiala edasise arengu ja meisterlikkuse taseme tõstmiseks.

Algselt, kui probleemiks oli varustus, hakkas muret tekitama kindla treeningkoha puudumine. Esialgu soovitati treeningkohaks teha Paralepa rannik Haapsalus, räägiti ka samaväärse baasi rajamisest Lõuna-Eestisse.¹⁸

Kõige edukamad, aga võib ka öelda, et ainukesed treenerid olid Aleksander Tulk ja Ott Ernesaks. Treeninguid tehti välishooajal enamjaolt Viitna, Kurtna ja Kaali järves. Allveeorienteerumise hooaeg kestis aprillist oktoobrini ja see oli võimalik tänu oma meisterdatud ülikondadele. Varustuse uuendamisel paistsid eriti silma Ruudi Sõmer ja Jüri Tamm.

ENSV II meistrivõistlused toimusid Haapsalus, Paralepas. Haapsalu meeldis kõigile osalejatele, sest püsiva temperatuuri ja selge veega Paralepa laht on ühtlase põhjaga ja mitte eriti sügav. Sinna sooviti rajada baas ja läbi viia NSVL-i üleliidulisi suurvõistlusi. Tehti isegi ettepanek korraldada Paralepas 1963. aasta NSVL-i meistrivõistlused.

Paralepa laht oli päevakorras ka 1961. aastal. Eestlaste tase allveeorienteerumisel teiste NSVL vabariikide hulgas oli nii hea, et käibel oli lausa kõnekäänd, et kui eestlased ujuvad, ei pöörata neile erilist tähelepanu, aga kui nad akvalangiga harjutusi sooritavad, ei saa keegi rahulikuks jääda. Treeningutel pöörati erilist tähelepanu pigem akvalangile, kuna treenerite seisukoha järgi oli see allveespordis ikkagi olulisem. Oluliseks peeti ka ujumisalast treeningut ja võistluste arvu suurendamist, kogemuspagasi rikastamiseks.

¹⁸ K. Sõerde, 1960: 655–657.

Juba 1960ndate algusel oli rahvusvaheline allveespordi föderatsioon astunud samme allveespordi lülitamiseks olümpiamängude kavva.¹⁹

IV NSVL üleliidulised meistrivõistlused Novorossiiskis olid sel ajal suurimad NSVL-is. ENSV koondis saavutas seal viienda koha. Seda võeti kui tagasiminekut. Allveespordi raskemal alal, harjutus nr 4, slaalomis saavutas Urve Pohl teise koha, Toivo Ruutu tuli aga viiendaks ning määrati NSVL-i koondvõistkonna kandidaadiks.²⁰

1963. aasta suvel peetud Balti vabariikide matškohtumisel saavutas ENSV võistkondlikus arvestuses teise koha, võistkond oli kerkinud 12 kohalt kolmandale ja viimasel päeval suisa teisele kohale. Individuaalselt olid esimese kuue hulgas kaks eestlast: A. Tulk teine ja O. Käsper viies. A. Tulk teenis välja meistersportlase tiitli.

Sel ajal ei olnud palju spordialasid, mis oleks võinud hiilata sääraсте tulemustega, eriti kui arvestada vähest treeningmahtu (spetsiaaltreening 1,5 tundi nädalas) ja kolme treenerit. Endiselt oli probleemiks ujumistase, mida kompenseeriti hea akvalangi käsitlemisoskusega. ENSV 1962. aasta välishooaja mitmevõistluse esimese kümne hulgas olid enamikus tugevad „veealused“ mehed. A. Veetee ja J. Suurväli püsivad esimese 10 seas ka kõikidel üksikaladel. Nad olid ka kõige perspektiivikamad sportlased. Tagasihoidlikud ujujad, kuid suurepärased akvalangistid olid A. Tulk, O. Käsper, M. Küüts ja A. Mägi. Naistel oli olukord halvem, aga õnneks oli sirgunud uus põlvkond – sisehooajal olid nad olnud paljulubavad, aga väljas akvalangiga mitte. Näis valitsevat reegel, et kes oli ujumises hea, ei olnud hea akvalangist. Ent heal ujujal oli eelis saada heaks akvalangistiks. Levis üleskutse, et kõik head ujujad välja, akvalang selga ja kompass kätte. 1960ndate aastate keskel alustaski allveespordi kursuste organiseerimisega ALMAVÜ, esimene kursus oli akvalangiga sukeldumine basseinis.

Varustuses olid eestlased esirinnas selles osas, mida sai ise kohapeal valmistada, kompasside alused ja kaugusmõõtjad äratasid üldist tähelepanu nii oma lihtsuse, praktilisuse, töökindluse kui ka välise viimistluse poolest, R. Sõmer, A. Tulk, A. Veetee olid ühed suuremad selle ala spetsialistid. Varustuses nappis lestasid ja kummiülukondi, ülukondade probleemi lahendus oleks välishooaeg pikendanud kahe kuu võrra.²¹

¹⁹ K. Sõerde, 1961: 746–748.

²⁰ K. Sõerde, 1962: 436–437.

²¹ E. Sõerde, 1963: 71–72.

1964. aasta NSVL-i meistrivõistlustel Trakais Tiiu Jänese kuldmedal ja 8 võistleja paigutamine NSVL-i koondvõistkonna kandidaatide nimekirja oli omaette saavutus, kuid võistkonna teiselt kohalt langemine viiendale oli pettumus, sest oldi ju 1960. aastal Aluštās saavutatud juba 3. koht ja 1962. aastal Suhhumis 2. koht. Ebaedu põhjusena toodi välja jälle ujumistase ja uue generatsiooni pealetuleku vähesus.²²

1964. aasta probleemideks oli palgaliste töötajate vähesus allveespordis, pidamata jäänud Balti matskohtumine. Allveesportlaste baas Paralepas ei olnud kuidagi edenenud, oli küll olemas projekt, aga edasi polnud see liikunud. 1964. aasta suvel ei olnud ettevalmistatud ühtegi allveesportlast, kuid paljude noorte huvi allveespordi vastu oli kasvanud.²³

1965. aasta NSVL-i tehniliste spordialade spartakiaadil oli ENSV üks edukamaid alasid allveesport, üldkokkuvõttes saavutati 2. koht, individuaalselt oli esimene Vello Prangel, teine Tiiu Jänēs, kolmas Boriss Popov, lisandus ka seitse uut meistersportlast ja neli meisterkandidaati. Siin kohal võiks mainida, et ENSV võistkonda oli üsnagi raske saada, sest tase oli kõrge.²⁴

Noorte pealekasvuga oli endiselt raskusi. Uute andekate allveesportlaste leidmine ja kasvatamine oli aasta-aastalt muutunud raskemaks, samas kui meistrite tase oli jälle väga kõrgele tõusnud. Peamiseks ülesandeks sai uute allveesportlaste kasvatamine. Mingis mõttes oli ujumisalane progress juba toimunud, selles oligi allveeorienteerujate edu saladus. Oodati ka uue basseini valmimist ning taheti rohkem võistlusi korraldada teiste NSVL-i riikidega, et saada rohkem kogemusi.²⁵

1965. aasta oli ENSV allveeorienteerumisele edukas, toimus palju võistlusi ja toodi rohkem võite kui kunagi varem. Meistersportlaste read kahekordistusid kaheksalt sportlaselt kuueteistkümmele. NSVL üleliidulistel meistrivõistlustel Aluštās esineti ootuspäraselt, Vello Prangel sai 2. koha ja ENSV sai võistkondlikult esmakordselt NSVL-i üleliidulise võidu. Sel aastal ilmus areenile ka nooruke Peeter Vaik, kes võitis kahel individuaal alal esikohad. Individuaalselt võitis kuldmedali ka Imand Kompus. Algas I. Kompuse aastate pikkune võitude seeria.

²² K. Sõerde, 1964: 371.

²³ K. Sõerde, 1964: 371.

²⁴ K. Sõerde, 1965: 681–682.

²⁵ K. Sõerde, 1965: 42.

ENSV meistrivõistlused viidi läbi Kuremaa järvel. Paralepa jäi nüüd tahaplaanile, kuna Haapsalust ei sirgunud nende aastatega ühtegi allveesportlast. Jõgevamaal aga tegutses mitukümmend allveesportlast-sukeldujat.

1965. aastal alustas tegevust võistkond „Norma“. Edukas oli Aina Kilter, kes tuli absoluutseks meistriks, ning meestest oli uus tiitlipärija Imand Kompus. Nii NSVL-is kui ka Euroopas läks eestlastel suhteliselt hästi, koju toodi palju kaalukaid medaleid. Tšehhoslovakkiasst tõid Aina Kilter ja Boriss Popov hõbemedalid, Vello Prangel pronksi.²⁶

1967. aastal NSVL-i üleliidulistel allveespordi meistrivõistlustelt Aluštast saavutati järjekordselt häid tulemusi.

Viitna järves alustati treeningutega juba mais, akvalangi treeningu kõrval pöörati suuremat tähelepanu nüüd ka kiirusele. See tõi tulemusi: ENSV meistrivõistlustel küündis 23 võistlejat meistrijärguni, neist 9 täitis selle esmakordselt, NSVL-i üleliiduliselt oli see parim tulemus. Kui võrrelda teiste NSVL-i riikidega, siis teised löid massiga, aga eestlased kvaliteediga. Endiselt olid esirinnas Imand Kompus ja Alla Madisson, kes tõestas, et ka NSVL-i kogenuid ja edukaid naisi on võimalik võita.

Järjekordselt oli aktuaalne teema treeningbaasi rajamine ning treeningtingimuste kvaliteedi tõstmine. Oli täitsa tavaline, et treeningperioodil elasid sportlased kuni poolteist kuud järjest telkides.

Üldiselt näitas ENSV edetabel taseme tõusu, muret tekitasid vaid naised ja noored. Noorte probleem oligi üks suuremaid, sest trenereid oli vähe ja nende käe all harjutas 27 meistersportlast, kellele ei jätkunud ilmselgelt aega ega piisavalt tähelepanu. Tänu kõrgele tasemele ENSV-s, leidis vähem noori, kes oleks võinud spordiala harrastama hakata, sest konkurents oli tihe ja noortel ei olnud võimalust midagi saavutada.

Tublid treenerid olid „laevastiklastest“ treener Aleksander Tulk ja „kalevlastest“ treener Ott Ernesaks. Nende õpilased olid ka tabeli esiotsas. Tublid olid ka „Norma“ allveesportlased (treener Ruudi Sõmer), eriti naiste ja noorte seas.

Teemaks oli ikka ja jälle spordiala arendamine, siiani oldi aktiivsed oldud Tallinna piirkonnas, kuid spordiala taheti ka mujal arendama hakata. Värvati uusi noortetreenerid, et pidevalt juurde luua uusi noorte rühmasi, järelkasv oli oluline.

²⁶ K. Sõerde, 1966: 649.

Samal aastal toimusid ka esmakordselt Euroopa meistrivõistlused, millelt ka esimesed medalid koduvabariiki toodi.

1967. aastal toimusid suured muutused allveeorienteerumise varustuse kasutuses – otsinguvarustuses võeti kasutusele lokaator-kompass. Otsinguvarustuse tehniliselt täiustamised aga jätkusid, seda lausa soodustati. Vello Prangel oli üks leidlikumaid varustuse täiustajaid.

ENSV allveesportdikohtunikud olid NSVL-is heas kirjas, kuna nad olid ausad, leidlikud ja äärmiselt objektiivsed, neid tunnustati kõrgelt. Ikka ja jälle oli teemaks allveesporti püsima jäämine tulevikus, vahendite, baaside, inimeste ja kõige muu nappus olid peamised probleemid.²⁷

1968. aastal olid ENSV allveeorienteerumise probleemiks endiselt treeningtingimused. Basseinis oli vähe ruumi ja sisehooajal pidid sportlased seal mitmekesi ühel rajal treenima, n.ö „kolmes kihis“ ja korralikku välibaasi polnud siiani loodud, isegi suruõhuga oli aeg-ajalt probleeme. Viitnale oli kavas teha üks korralik välibaas. Viitna kasuks rääkis eelkõige see, et logistilised, asukoha-, treening- ja muud tingimused olevat olnud head.

1968. aastal NSVL-is Aluštās toimunud NSVL üleliidulistele meistrivõistlustele läksid eestlased karikat kaitsma. See tegi olukorra eestlaste jaoks raskemaks. Enne NSVL-i üleliidulisi meistrivõistlusi toimusid ENSV meistrivõistlused Viitnal. Nende võistluste korraldamisel esines probleeme suruõhukompressori saamisega, lõpuks see probleem ikka lahenes.

EM-i tõttu loobuti traditsioonilisest mitmevõistlusest, kuna suured medalid ootasid neid, kes olid paremad tsooni- ja poiujumises. Kavasse tuli uus ala, kiirusujumine akvalangiga, seal olid parimad Illa Raudik ja Ulvi Indrikson, kes töid koju kaksikvõidu. Meestest oli tublimaks Vello Prangel.

Boriss Popov oli esimene eestlane, kes sai EM-i pjedestaali kõrgemale kohale tõusta. Medaleid toodi kokku kuus: kolm kulda, kaks hõbedat ja üks pronks. Sellisele saavutusele oli selle aja ENSV-s raske midagi vastu panna. Eestlased tõestasid, et kuuluvad Euroopa parimate hulka. EM-il Aluštās kandis CMAS-i lippu NSVL-i absoluutne meister, eestlane Aleksander Tulk. Pooled NSVL-i võistkonnas olnud allveesportlased olid eestlased: Reet Tõlp, Boriss

²⁷ E. Sõerde, 1967: 536–537; 747–749.

Popov, Imand Kompus ja Vello Prangel. Meeskonna harjutuses registreeriti NSVL-i võistkonda kolm eestlast: Vello Prangel, Boriss Popov ja Imand Kompus, kuid võistlus jäi halbade ilmastikuolude tõttu ära.

Juba tunti muret allveeorienteerumise hääbumise pärast tulevikus, kardeti, et jäävadki vaid head mälestused ja võidetud medalid. Juba siis saadi aru, et rohkem oleks vaja materiaalselt toetust ja tegusid sõnade asemel. Treeneritest olid järjekordselt head tööd teinud, O. Ernesaks ja A. Tulk.²⁸

1969. aasta oli ENSV allveesporti juubeliaasta, oli möödunud 10 aastat esimesest allveealusest võistlusest. Kümnest NSVL-i üleliidulisest rändkarikast oli 8 ENSV-s. Võidetud oli 8 EM-i medalit, nendest pooled kuldsed, 30 meistersportlast, oli võisteldud kokku 10 välisriigis. Eestil oli ka üleliiduliselt tunnustatud treener Aleksander Tulk ja kohtunikud. Treener A. Tulk oli olnud selle 10 aasta jooksul kõige edukam sportlane ja treener, tema käe alt oli sirgunud palju häid sportlasi. ENSV koondisel ei olnud aga veel rahvusvahelisi võite olnud. Põhjus oli „õhupuudus“, nimelt oli suruõhu saamisega antud ajahetkel endiselt probleeme, mis pani piirangud treeningutele.

1969. aasta edukaim allveesportlane oli kolmandat aastat järjest Imand Kompus, rahule jäädigi ka Boriss Popovi, Vello Prangli ja Aleksander Tulgiga. Kahjuks aga ei saanud seda öelda Peeter Vaigu ja Juhan Suurvälja kohta. Esmakordselt tuli naistest ENSV meistriks Tiiu Kaaret, stabiilsed olid aga Reet Tölp ja Illa Raudik. Uustulnukatest tulid areenile Ulvi Indrikson ja Alla Madisson.

Endiselt muretsetakse noorte pealekasvu pärast, ALMAVÜ Vabariiklik Spordikomitee olevat olnud selle asja lahendamisel võimetu. Vabariiklik Spordikomitee oleks saanud selle asjaga küll hakkama, aga kahjuks jäi nende osavõtt nigelaks. Probleem seisnes selles, et noored läksid Tartusse õppima ning treening jäi neil seetõttu pooleli, sest sealkandis ei leidunud ühtegi treenerit, kasvulava sealkandis oli kehvavõitu.

Selleks, et ENSV allveesport oli sel ajal nii kõrgele arenenud, andis treenerina oma parima Ott Ernesaks.

Medalite arvukus tekitas ühiskonnas aga arvamuse, et allveesport pole sportlikku taset ollagi, ehk oli tunda teiste spordialade kadedust. Tallinn oli selle ajastu Euroopa parim

²⁸ K. Sõerde, 1968: 202; 521; 581–583.

allveespordikeskus. Edu taga oli ilmselt entusiastide, hea tahte, õnnelike kokkusattumuste ja eelkõige oma ala armastavate inimeste kokkulangevus.

1969. aasta ENSV meistrivõistlused toimusid kolmes etapis. Edukateks olid jätkuvalt Imand Kompus ja Tiiu Kaaret. Jätkuvalt tahetakse juurde saada noorte treenereid.

Aleksander Tulgi abiga astusid areenile uued sportlased Ulvi Indrikson, Tiina Tõkke, Maimu Put, Ando Ahven, Enno Järvis, Jüri Kravets, Vjatseslav Šturm ja Aarne Uustal.²⁹

²⁹ K. Sõerde, 1969: 19–22; 715–716.

5. ENSV allveeorienteerumine 1970–1979

1971. a. panid orienteerujad treeningutel põhilise rõhu kiirusele, basseini treeninguid tehti talvel suhteliselt palju. Juunis mindi juba Viitnale harjutama, mis sest, et vesi oli külm ja treening- ning elamistingimused rasked. Sellest kõigest olenemata harjutati püüdliselt. Siiani ei olnud rajatud korraliku baasi, kus oleks saanud veetreeninguid läbi viia.

1971. aastal korraldatud ENSV meistrivõistlusi häiris kohtunike vähesus. ENSV meistriks tuli esmakordselt Illa Raudik, meestest juba viiendat korda Imand Kompus. Kõige edukamateks osutusid Ott Ernesaksa õpilased. Oli ka säärane ütlemine, et kodustel meistrivõistlustel on kõige raskem võita, kuna konkurents on suur.

Edukamad treenerid olid endiselt Ott Ernesaks „Kalevist“ ja Ruudi Sõmer „Normast“. Üldiselt oli allveeorienteerumise tase ENSV-s tõusuteel, kuna meistrijärku ületavate tulemuste rohkus kasvas. 1970. aastal oli neid kokku 51, aga 1971. aastal juba 77. Eriti oli seda märgata naiste osas, kus vastavad arvud olid 11 ja 31, meistersportlasi tuli juurde 10. Õnne Simsoni ja Lembit Pärjasaare valmistas ette Ott Ernesaks, Ülle Vähkjase Aleksander Tulk ja Lilian Sturkova, Jelena Lembergi, Tiina Nõo, Riina Enke, Maarika Ridala, Rein Ait ja Urmas Ristal olid Ruudi Sõmera kasvandikud. Meistersportlasi oli nüüd kokku 49. Suurmeistreid ei olnud palju ning suurvõistluste ärajäämine 1970. aastal ei toonud neid paraku ka juurde.

Moskvas esineti 1971. aastal edukalt, eestlased olid kõvasti seal teistest üle, eriti just meeste osas. Aleksander Tulk, Imand Kompus ja Vello Prangel võitsid meeskonnaharjutuse ülekaalukalt ja seda juba neljandat aastat järjest. Kõigil neljal korral oli kaasa teinud Vello Prangel. Lõppkokkuvõttes kujunes orienteerujate võit ülekaalukamaks kui kunagi varem. Edukalt suudeti kaitsta 1970. aasta spartakiaadil saadud esikohta ja NSVL parima allveevõistkonna rändkarikas toodi aastase vaheaja järel jälle Tallinna.

1971. aasta ei toonud muutusi, endiselt kurdeti allveespordi baaside puuduse üle, saadi aru, et ilma nendeta pole võimalik tippportlasi kasvatada ning ilma noorteta pole tulevikku.³⁰

³⁰ K. Sõerde, 1971: 8–10.

Selleks ajaks oldi EM-ilt koju toodud juba 51 medalit. 3.–7. septembril 1971. aastal Avignos toimunud EM oli arvult viies. Kuna nähtavus oli nii halb, et isegi kompassi ei olnud näha, jäeti seal orienteerumine kavast välja, toimusid vaid kiirusalad. Nii jäigi palju medaleid välja jagamata.³¹

1972. aasta senistele suurtele võitudele ENSV allveespordis 1967., 1968. ja 1970. aastal oli aluse pannud allveeorienteerumine. Jätakuvalt süvenes aga noorte probleem allveespordis.

Hooaeg oli olnud jätkuvalt edukas, jälle saadi täiskomplekt suuri medaleid. Teist aastat järjest tuli Imand Kompus NSVL-i absoluutseks meistriks, seda polnud veel keegi teine varem suutnud. Omalaadse rekordi püstitasid Vello Prangel, Aleksander Tulk, Imand Kompus ja Peeter Vaik – juba viiendat aastat järjest suudeti võita kõige keerulisem ja kõige kõrgemalt hinnatav meeskonnaharjutus. Ühelgi teisel alal polnud säärast edu olnud kui allveeorienteerumises, kuid ikkagi tekkis arusaamatusi ühingute vahel. „Kalevlased“ olid olnud sel hooajal edukad, nende treener O. Ernesaks oli järjekordselt nõudlik ja järjekindel. Kõikidel hooaja tähtsamatel võistlustel olid just tema õpilased saavutanud märkimisväärset edu. „Normalased“ (ühiskondlik treener Ruudi Sõmer) olid samuti edukad olnud, samas „Laevastiklased“ (treener Aleksander Tulk) loovutasid oma endise liidripositsiooni.

Uusi meistersportlasi tuli juurde 14. Tavalisest rohkem tegi rahvusvahelistel orienteerumisvõistlustel NSVL-i koondises kaasa ENSV sportlasi.

Allveespordibaasi rajamiseks olevat ALMAVÜ aasta tagasi raha pakkunud, aga selle kasutamiseks võimalusi ei leitud.³²

1973. a. oli järjekordselt ENSV allveeorienteerujatele edukas, ENSV meistrivõistlused möödusid pingeliselt, 7 aastat järjest ENSV meistriks kroonitud Imand Kompus pidi sel korral leppima kolmanda kohaga. Võitis Vladimir Dubrovski, kes seni oli tegelenud kiirusaladega ning orienteerumisele nüüd esmakordselt tähelepanu pööras. Alles teist aastat allveeorienteerumist harrastav Alar Lehestik sai teise koha. Naistest olid edukad Tiina Tõkke, Marju Sume ja Kiira Kõrm. NSVL-i absoluutse allveespordi meistri tiitlivõistlustel Trakai järvel aga õnnestus võita Peeter Vaigul ja Illa Raudikul kuldmedalid. Hiljem aga võrsusid nendest medalitest MM-medalid. Peeter Vaik sai veel hõbeda tsooniumumises ja mõlemad said veel kulla poiiumumises.

³¹ A. Tobi, 1971: 583.

³² K. Sõerde, 1972: 41–43.

Suured pronksmedalid kuulusid veel Tiina Tõkkele ja Imand Kompusele ja siis veel esimesele pronks tsooniumumises ja teisele hõbe poiiumumises. Naiskonaharjutuses saavutati teine koht, koosseisus Illa Raudik, Tiina Tõkke ja Kiira Kõrm. Meeskonaharjutus aga ebaõnnestus, saavutati 5. koht. ENSV võistkond jäi üldkokkuvõttes teiseks. ENSV allveeorienteerujad tõusid NSVL-i tasemel neljandalt kohalt teiseks.³³

1974. aasta ENSV allveeorienteerumine ei valmistanud erilist rõõmu, kuna üleliidulised karikavõistlused Viitna järvel lõppesid tagasihoidlike tulemustega. ENSV meistrivõistluste programmi lülitati veel üks individuaalala, mille aluseks olid võistkonaharjutuse elemendid. ENSV koondise kergemeelne suhtumine tõi kaasa halva esinemise NSVL-i karikavõistlusel. ENSV meistrivõistlustel pälvis Illa Raudik kolmandat korda kuldmedali, Tiina Tõkke teise ja Kiira Kõrm kolmanda. Aastase vaheaja järel sai Imand Kompus kaheksanda meistritiitli, teise koha sai Aleksander Tulk ja kolmas koht sai Vladimir Dubrovskile.

NSVL-i üleliidulistel meistrivõistlustel Trakais saadi kokkuvõttes kolmas koht. Tiina Tõkke ja Illa Raudik said tsooniumumises hõbeda ja pronksi. Kiira Kõrm saavutas tsooniumumises 5. koha ja poiiumumises 2. koha. Mehed jäid individuaalaladel medaliteta, viimati tabas selline ebaedu Eesti sportlasi 1969. aastal. Ent meeskonaharjutuses tuli kaheaastase vaheaja järel jälle esikoht (üldse kuuendat korda), sellega said hakkama Imand Kompus, Aleksander Tulk, Peeter Vaik ja Vladimir Dubrovski.

ENSV allveeorienteerumises täitsid suurmeistri normi Jelena Lemberg ja Alar Lehestik. Alla polnud veel andud ka Vello Prangel, arvestatavad mehed olid veel Rein Ait, Urmas Ristal ja Peeter Parre. Konkurentideks olid kasvamas Katrin Viikant, Bess Korjus ja Anatoli Dalitovitš. ENSV allveeorienteerujatele lõppes hooaja suurim rahvusvaheline võistlus Bulgaarias edukalt. Auhinnalise koha said Illa Raudik, Tiina Tõkke, Kiira Kõrm, Peeter Vaik ja Imand Kompus.

Aastaid oli olnud allveeorienteerumine edukas, koju toodi võistkondlikke karikaid ja arvukalt medaleid. Paraku oli see kõik kitsa ringi entusiastide mure ja hool. Tegelikuses tuli arvestada vähem kui saja tegevspordlase, kümnekonna aktivistist kohtuniku ja kolme-nelja treeneriga. Kõik nad nägid selle edu nimel tohutut vaeva. ENSV allveespordi koondise ettevalmistus langes spordiühingutele, hoolimata sellest oli ENSV allveespordi huve senini suudetud esikohal hoida.

³³ K. Sõerde, 1973: 744–746.

NSVL karikavõistlustel allveeorienteerumises päästis Imand Kompus kahe kolmanda kohaga meeste au. NSVL karika ja meistrivõistlused toimusid Viitna järvel, sest eestlaste saavutused olid olnud head ja kohtunike ja organisaatorite maine kõrge.

Seni oli arvatud, et ohtrad võidud ja rikkalik medalisaak oli põhjustanud arvamuse, et allveespordis tulevad esikohad kergelt ätte. Treeningtingimused polnud paranenud. Viimastel aastatel olid ka allveesportlaste võidud kahanenud ja üksikute tippude individuaalsed saavutused varjasid võistkondade nurjumisi. Viitnal oli kohal palju nimekaid külalisi. Individuaalselt oli absoluutselt parim Illa Raudik, kokkuvõttes pääsesid esitosisasse veel Tiina Tökke, Jelena Lemberg, Katrin Viikant ja Eve Tammsalu. Meestest pälvisid kiitust Imand Kompus, Vladimir Dubrovski, Rein Ait, Urmas Ristal ja Alar Lehestik, kes tegi kaasa väljaspool arvestust. Vanameister Aleksander Tulk tuli tsooniumumises kolmandale kohale.

ENSV meistrivõistlustel ei olnud enam mitmendat aastat meeskonnaharjutust läbi viidud, tänu sellele ei olnud ka enam suurvõistlustel tulemusi. ENSV-s puudus ametlikult allveeorienteerumise peatreener ja see kohustus langes järgemööda spordiühingute ja -klubide treeneritele ühiskondlikus korras.³⁴

1975. aastani olid aastad lisanud kuulsust ja kullasära, kuid iga uus medal ja võit tuli eelmisest raskemalt. Lubadust parandada treeningtingimusi, anda allveesportlastele oma baas ja käivitada noorte treeningrühmad ei täidetud. Tegevspordlaste arv oli vähenenud, aktivistid ning entusiastid aastatega laiali läinud. Sportlaste ja treenerite tuumik oli alles. Allveeorienteerumisel Trakais pälvis meeskonnaharjutuses hõbemedali ENSV esindus, koosseisus Imand Kompus, Peeter Vaik, Anatoli Dalidovitš ja Vladimir Dubrovski.

ENSV-le toodud medaleid hinnati kõrgelt, kuna sportlaste ettevalmistus ei olnud kõige parem. 1975. aasta ENSV meistrivõistlused viidi läbi raskustega. Viimane treeninglaager, mis oleks pidanud toimuma võistluskohas, korraldati olude sunnil Viitnal. Vabariiklik Mereklubi ei suutnud varustada sportlasi isegi suruõhuga, rääkimata kompressori kaasaviimisest NSVL-i meistrivõistlustele Trakais. Ometi osati kõik jõud otsustavaks võistluseks koondada, maha suruda omavahelised intriigid ja anda maksimum edukaks esinemiseks. Teeneid oli selles eelkõige treener Ott Ernesaksal.

Eelmisel NSVL-i tehniliste spordialade spartakiaadil 1970. aastal olid edukad mehed, seekord aga naised. Tsooniumumises võitis kuldmedali Illa Raudik, hõbe kuulus Tiina Tökkele, Kiira

³⁴ K. Sõerde, 1974: 453–454; 747–749.

Kõrm oli parim poiujumises ja teine hõbe tuli sealt Tiina Tõkkele. Stabiilne esinemine mõlemal alal andis absoluutse meistri kuldmedali esmakordselt Tiina Tõkkele. Eelmine säärane tegu oli Kiira Kõrmi poolt ja kahel eelneval ja ka 1968. aastal oli see kuulunud Illa Raudikule, 1963. ja 1967. aastal Tiiu Jänes-Kaaretile. Naiskonnaharjutuses pälvisid Tiina Tõkke, Illa Raudik ja Kiira Kõrm hõbemedali, lõpuks ometi jäädi nendega igati rahule. Rahule võis jääda ka Imand Kompuse, Peeter Parreli ja Vello Prangeli saavutustega. Edu tulenes edukatest sisetreeningutest.

Medaliterohkuse tõttu räägiti jälle sellest, et allveespordis on kerge medaleid võita.³⁵

1976. aasta oli nii öelda naiste aasta. Enamuse hõbedaid pronkse said allveeorienteerujad. Esmakordselt meistriks tulnud Anatoli Dalidovitši ja 25. meistikulla võitnud Vladimir Dubrovski kõrval olid naistest edukad Illa Raudik, Kiira Kõrm, Jelena Lemberg, meestest Peeter Parre, Rein Ait, veel noorte hulka kuulund Alar Piirfeld. Neile tähendasid kiirusalad vaid vaheldust ja sisehooaja treeningute kontrolli. 1976. aasta oli allveeorienteerujatele edukas. Häid tulemusi ennustas sisehooajal olnud töökus ja hea esinemine varasuvistel NSVL-i karikavõistlustel kauges Kaptšagoais Alma-Ata lähistel. Karikavõistlustel oli heas vormis Tiina Tõkke: tsooniujumises kolmas, poiujumises esimene ja kokkuvõttes kindel teine. Esikümnesse jõudsid tuntud ja tunnustatud Illa Raudiku kõrval veel Kai Part, Tiina Soans, Ljubov Afanasjeva ja Katrin Viikant („LTM“ noor trio), nemad võitsid ülekaalukalt ka naiskonna harjutuse. Järeelkasvu probleemi naiste osas ei olnud.

Mehed olid sel korral tagasihoidlikumad, esikümnesse mahtus neid üsna palju (Peeter Vaik, Urmas Ristal, Imand Kompus, Andres Iila, Alar Piirfeld), kuid nendest auhinnakohtadele ei pääsenud ükski. „Laevastiklaste“ teine koht oli seni aegade kõrgeim.

1976. aastal toimusid 16. ENSV meistrivõistlused, milles oli erakordselt pingeline konkurents. Peale esimest võistluspäeva oli selge, et üldvõit kuulub „Kalevile“. Naistest olid parimad Illa Raudik, Tiina Tõkke ja Kiira Kõrm. Meestest tuli esmakordselt ENSV meistriks Anatoli Dalidovitš, seni oli kulla võitnud üks kord Arvo Käsper, Arnold Mägi, Indur Soll, Ott Ernesaks ja Vladimir Dubrovski, kaks korda tartlane Ares Veete ja kaheksa korda Imand Kompus, kes sel korral sai hõbeda ja on üks kord ka pronksi saanud.

1976. aasta NSVL-i spartakiaadil jõudis meestest sel korral medalini Anatoli Dalidovitš. Tiina Tõkke, Kiira Kõrmi ja Illa Raudiku kolm kuldmedalit annavad aga alust nimetada selle aasta

³⁵ K. Sõerde, 1975: 529–531.

allveespordiaastat naiste aastaks. Head vormi ja põhjendatud tulevikulootust töötasid naised ka hilissügisel Viitnal läbiviidud NSVL-i üleliidulistel karikavõistluste tsooniturniiril. Meestest olid jälle esimene Anatoli Dalidovitš ja teine Imand Kompus, noortest kuuluvatest aga üllatasid 3. ja 4. kohaga Alar Piirfeld ja Boriss Dubrovski. Võistkonna arvestuses olid parimad „Dvigatel“, spordiklubi „LTM“ ees. „Norma“ eestvedajale Ruudi Sõmerale anti ENSV teenelise treeneri aunimetus. Edukas oli aasta ka rahvusvahelistel võistlustel. NSVL-i koondise ridades võistlesid Poolas Illa Raudik, Kiira Kõrm ja Vladimir Dubrovski, kõik nad jõudsid auhinnalistele kohtadele. Ungaris peetud suurel rahvusvahelisel võistlusel kuulus koondisse koguni viis ENSV sportlast; täiskasvanutest Kiira Kõrm, Tiina Tõkke ja Vladimir Dubrovski, juunioridest Rein Iila, noortest Alar Piirfeld.

Oli mõneti üllatav, et allveeorienteerumises oldi suudetud säilitada kõrge koht NSVL-i parimate hulgas ja et tipp sportlaste kõrval oli viimaks sirgumas ka arvestatav järelkasv. Vähemalt paar kolm aastat oli kindel, et ENSV allveeorienteerumine oli tippkonkurentsis EM-i ja NSVL-i meistrivõistlustel.

Vahekokkuvõtte orienteerujate saavutustest NSVL meistrivõistlustel 1972–1975 aastal on järgmine: 1972. aastal 4. koht, 1973. aastal 2. koht, 1974. aastal 3. koht ja 1975 aastal 2. koht.³⁶

1977. aasta oli võistlusterohke. Kui allveespordi algusaegadel tuli ENSV koondis komplekteerida ja välja saata hooajal üks-kaks korda aastas, siis 1977. aastal pidi seda tegema ligi kümnel korral. Tavakohastele NSVL-i üleliidulistele jõuproovidele lisandusid veel võistkondlikud meistrivõistlused. Põhitähelepanu pöörati rohkem individuaalaladele.

Arutleti ka allveespordikoolide loomise üle, mõni selline ring oli juba loodud. Mõnes teises liiduvabariigis juba töötasid sellised koolid, näiteks Armeenias ja Leedus. Seetõttu kardetigi, et varsti pole ENSV allveesport konkurentsivõimeline. Taseme tõstmiseks kaaluti ka väiksemate keskuste siseujulate kasutamist, kus ruumipuudus polnud nii terav kui Tallinnas. Arvati, et kui paaris-kolmes keskuses luua allveesportirühmad, siis paari aastaga peaks olukord ENSV-s oluliselt paranenud, sest kohalike aktivistide tuumik oli allveeküttide näol peaaegu kõikjal olemas.

³⁶ K. Sõerde, 1976: 9–11.

Taset oli võimaldatud hoida tänu sellele et, ala harrastati välisvetes, kus ruumipuudust polnud karta. Hooaega aitas pikendada esimeste treeningute läbiviimine NSVL-i lõunarajoonides. Tavaliselt algas see aprillis NSVL-i karikavõistlustega Ašhabadis ja lõppes septembris Balti karikavõistlustega Viitnal.

1977. aastal toimusid allveeorienteerumises kahed meistrivõistlused. Juulis toimusid need Riia lähistel, seal jäid eestlased individuaalaladega rahule. Järjekordselt oli edukas Anatoli Dalidovitš, kes võitis neljas harjutuses väikese kuldmedali ja lisaks esmakordselt kavas olnud slaalomis ka hõbemedali. Teist aastat järjest kuulus talle absoluutne meistritiitel, tähejumises sai pronksi Imand Kompus ja kokkuvõttes sai võistkond 4. koha. Üllatajaks osutus Katrin Viikant: poiujumises hõbe, tähejumises pronks ja ülejäänud aladel 5.–6. koht. Kokkuvõttes kuulus ka temale suur kuldmedal.

Allveespordis hinnati tollal kõige kõrgemalt absoluutse meistri suurt kuldmedalit, ENSV sportlased olid selle võitnud 15 aasta jooksul 16 korral.

NSVL-i meistrivõistlustel Balakovas esineti võistkondlikult, selgitati võistkondlik paremus. Üksikutes harjutustes jõudsid esikolmikusse Anatoli Dalidovitš, Kiira Kõrm ja Illa Raudik.

Võistkonnaharjutuses tulid naised teiseks, koosseisus Illa Raudik, Kiira Kõrm ja Katrin Viikant. Meeskondlikult pidid Anatoli Dalidovitš, Imand Kompus, Peeter Vaik ja Peeter Parre aga leppima kolmanda kohaga. Noorte allveeorienteerujate esinemine oli samuti heal tasemel, Külli Kapsta kolmas koht mitmevõistluses ning Meelis Tähe 11. koht andsid võistkondliku 2. koha.

EM-il Hollandis võttis NSVL-i koondise koosseisus ENSV-st osa vaid Anatoli Dalidovitš, võistlustelt naasis ta hõbeda ja pronksiga.

Üks põhjus, miks ENSV allveeorienteerumine püsis üleliidulisel tipptasemel, oli sisemise konkurentsi tihedus. Koduste jõuproovide võtmine ja koondisse pääsemine oli suhteliselt raske. Allveespordibaasi ehitamine Viitnale oli endiselt aktuaalne jututeema, kuid kahjuks ei oldud jõutud sõnadest tegudeni.³⁷

1978. aasta oli suur juubeliaasta, allveeorienteerumist oldi harrastatud juba 20 aastat ja nende aastate jooksul oli võidetud palju erivärvi medaleid.

Alates 1966. aastast oli Imand Kompus iga suurusastme võistlustel finišeerinud enamasti esimeste hulgas ja vastu võtnud meie allveesportlastest kõige arvukamalt säravamaid auhindu.

³⁷ K. Sõerde, 1977: 747–749.

Lisaks sellele on ta tuntud veel mitmete tehniliste täienduste autorina.

1978. aastani olid naistest edukad olnud Illa Raudik, kellel nelja ENSV meistri kulla (1970, 1972, 1974, 1975) kõrval oli veel hõbe aastal 1976 ja pronks aastal 1977. Tiina Tökker oli kolm kulda (1971, 1973, 1976) ja viis hõbedat (1969, 1970, 1972, 1974, 1975). Kolmekordne meister (1963, 1964, 1966) oli Aina Kilter, kahel korral oli õnnestunud esimeseks tulla Maie Kiilil (1961, 1962) ja Tiiu Kaaretil (1968.). Meestest oli üheksa kulda Imand Kompusel (1966–1972, 1974, 1976), kahekordsed meistrid olid Ares Veete (1962, 1965) ja Anatoli Dalidovitš (1975, 1977). Allveespordi algaastatest peale oli Aleksander Tulk olnud tegev nii organisaaatori, võistleja kui treenerina. Esimese allveespordi treenerina anti talle ka ENSV teenelise treeneri nimetus. Teenekaim treener Ott Ernesaks oli juhendanud mitut allveesportlaste põlvkonda. Tema hoolealused olid võitnud igat värvi medaleid, nii maailma, Euroopa kui NSVL meistrivõistlustelt.

Suurimad medalikollektsioonid on Imand Kompusel (22), Illa Raudikul (17), Peeter Vaigul (15), Anatoli Dalidovitšil (13), Aleksander Tulgil (12), Boriss Popovil (12), Tiiu Kaaretil (11) ja Tiina Tökker (11).

Kõige nende aastate jooksul saavutatu on olnud suured teened treeneritel Aleksander Tulgil, Ott Ernesaksal ja Ruudi Sõmeral. Oma osa – tegelikkuses kaalukama, kui arvati – olid andnud allveespordi aktivistid.

Paraku olid viimased aastad kaasa toonud irooniliselt üleoleva suhtumise mitteolümpiaaladesse, nt allveespordi, sealhulgas ka allveeorienteerumisse.

Sellest perioodist tuleb tunnustada ka Eesti Raadiot ja „Kehakultuuri“ aastaid kestnud aktiivse huvi eest allveespordi vastu, teeneid oli ka Sadama ujulal ja „Kalevi“ basseini ning spordiühingute juhtivatel töötajatel. Üheks tähtsamaks allveespordi võitude põhjuseks tuleks pidada fakti, et erinevalt NSVL-i vabariikidest oli ENSV-s seda ala viljelenud ALMAVÜ kõrval ka spordiorganisatsioonid ja -klubid.³⁸

ENSV allveeorienteerujatel algas 1979. aasta juba aprillis NSVL-i karikavõistlustega Ašhabadi lähedal Karakumi kõrbes asuvas veehoidlas. Vaatamata hooaja algusele, oli see kaalukas jõuproov. Ainuke võimalus noortel oligi see, et sealtkaudu pääseti meistrivõistlustele medaleid püüdlema. ENSV-st oli kohal paarkümmend paremat ja tulemustega sai ka rahul olla. „Norma“ alustas küll tagasihoidlikult ja oli esimesel päeval üheksas, ent lõpus võideti

³⁸ K. Sõerde, 1978: 264–267.

siiski auhinnaline kolmas koht. „LTM“ seevastu alustas hästi, tõusis teisel päeval koguni liidriks, kokkuvõttes jäi aga neljandaks. Anatoli Dalidovitš ebaõnnestus tsooniumises, kuid pälvis siiski kindla üldesikoha. Esimeseks tuli ta ka karikavõistlustele vahetult järgnenud rahvusvahelisel kohtumisel Saksa DV-s. Imand Kompus sai samal ajal teise koha Tšehhoslovakkias toimunud turniiril. Paraku oli maikuu nii külm, et kodus treenimisest ei tulnud midagi välja. Ent juba juunis jagati Sevastopolis rasketes tingimustes välja NSVL-i meistrivõistluste medaleid. Esmakordselt jõudsid auhinnakohtadele kaks noort meest – Boriss Dubrovski ja Valeri Aleksandrov. Avapäeval poiujumises, kus väga rasketes tingimustes jõudis finišisse ainult neli meest, saadud hõbe sundis edasises suure medali heitluses hoolikalt tegutsema. Boriss Dubrovski oli kuueteistkümnnes ENSV allveesportlane, kes mitmevõistluses oli pälvinud NSVL-i meistrivõistlustel suure medali. Valeri Aleksandrovi pronks oli samuti meeldiv üllatus. Kokkuvõttes jõudsid esikümnesse veel Kaie Part (4), Peeter Vaik (8), Urmas Ristal (9) ning Peeter Parre (10). Üksikharjutuses olid esikümnes ka Tiina Tökke, Illa Raudik ja Jüri Kravets.

Juulis selgitati Viitnal 19. korda ENSV meistrid. Tavakohaselt olid need võistlused hea tasemega ja pingelised. Naistest pälvis esmakordselt tšempionitiitli Karin Viikant, seda aga pärast tasavägist võistlust Tiina Tökke–Kompusega. Pronks kuulus Tiina Ruudule, kellel oli võistlejastaaži juba üle kümne aasta, ent varasematele noortemedalitele polnud nimetamisväärselt lisa tulnud. Tubli oli ka Aini Leik (4. Koht). Kaie Pardilt, Tatjana Šakelilt ja eriti Kiira Kõrmilt loodeti enamat. Mitmes harjutuses olid omavahel noortemedaleid jaganud Natalja Jegorova, Küllike Kapsta ja Lemmi Vainamäe. Poistest kuulusid paremate hulka Meelis Täht, edukalt kahte ala harrastav Viljar Praks ja ikka veel kaasavõistleva isa juhtimisel harjutav Heiki Tulk.

Viitna järve suhteliselt hea nähtavus ja hoovuse puudumine andsid suuremad eelised kiirematele, seega noorematele. Kuldmedal läks Boriss Dubrovskile, hõbe Valeri Aleksandrovile ja pronks stabiilsele Peeter Parrele. Võistkondadest oli nii noorte kui ka täiskasvanute arvestuses paraja ülekaaluga parim „Norma“.

NSVL-i üleliidulistel võistlustel Taškendi lähistel olid rasked. Kesk–Aasia augustikumusele lisandusid halvasti ettevalmistatud võistluspaigad ja nähtavuse puudumine veekogus. Seal saadi üldkokkuvõttes Vene NFSV ja Ukraina kannul kolmas koht.

Kodune hooaeg lõpetati Viitnal alles septembris. Hooaja jooksul võitis „Norma“ omavahelises duellis kolmandat korda „LTM“-i, kuigi laevastiklased olid objektiivselt võttes tugevamad.

1979. aasta Euroopa meistrivõistlused toimusid Austrias, Klagenfurdis. Üheksa aastat tagasi oli seal edukalt esinenud Tiiu Kaaret, Illa Raudik, Aleksander Tulk ja Imand Kompus. Sel korral esindas ENSV allveesporti Anatoli Dalidovitš üksinda. Tema kolm starti andsid maksimum tulemuse – 3 kulda. Poiujumises oli Dalidovitš kindel võitja. Teine esikoht tuli täheujumises. Kolmanda kulla võitis ta meeskonnaharjutuses koos Vladimir Zagozini, Aleksandr Trišini ja Sergei Trunjoviga. ENSV allveesportlaste eesmärk NSVL spartakiaadiaastal oli säilitada orienteerumises kolmas koht.

ENSV meistrivõistlustel sai selgeks, et tänu monolestade kasutuselevõtmisele ja sellest tingitud arenguhüppele oli reaalne koostada võistkond nii, et kõik sportlased suudaksid stardikordadel täita meistrinormi.

Allveeorienteerumine algas tavakohaselt aprillis Ašhabadis NSVL-i karikavõistlustega. Tulemused kinnitasid väljakujunenud jõudude vahekorra püsimist. ENSV oli endiselt Vene NFSV ja Ukraina NSV järel kolmas. Individuaalarvestuses olid Katrin Viikant, Tiina Kompus, Kaie Part ja Kiira Kõrm küll esikümnes, ent Peeter Vaik oli meestest parimana alles üheteistkümnes. Teise kümnesse mahtusid veel Imand Kompus, Anatoli Dalidovitš, Alar Piirfeld, Rein Ait, Andres Iila ja Valeri Aleksandrov.

ENSV meistrivõistlustel Viitnal jätkus põnevust ja pinget, sest seal otsustati, kes pääseb NSVL-i spartakiaadile. Naistest võitis Tiina Kompus kõik harjutused ja ka mitmevõistluse. Järgnesid Katrin Viikant ja esmakordselt medalini küündinud Kaie Part. Nemad kolmekesi esindasidki ENSV-d NSVL-i spartakiaadil.

Seekordsed ENSV meistrivõistlused kandsid järjekorranumbrit 20. Kümme parimat olid Tiina Tõkke–Kompus (4 kulda ja 6 hõbedat), Illa Raudik (4 kulda), Aina Kilter, Kiira Kõrm–Parre, Reet Kose–Tõlp, Maie Kiil, Tiiu Jänes–Kaaret, Katrin Viikant, Helgi Koorik ja Tatjana Timakova. Meestest suutis Jüri Kravets esmakordselt ka vee all oma kiiruse ja kogemused meistrimedaliks vormistada. Koondise viiele kohale jäid veel konkureerima Imand Kompus, Peeter Vaik ja ebaõnnega medali kaotanud Anatoli Dalidovitš. 20 aasta edukaim ENSV meistrivõistluste arvestuses oli aga Imand Kompus, kellel oli kokku 9 kulda, 2 hõbedat ja 1 pronks. Tänu pikale võistlejastaažile kuulus teine koht Aleksander Tulgile. Järgnesid Vladimir

Dubrovski, Ares Veetee, Vello Prangel, Anatoli Dalidovitš, Arvo Käsper, Ott Ernesaks ja Boriss Popov. Kokku oli jõudnud medalini 29 naist ja 30 meest.

1979. aasta noortemeistriks tuli tüdrukutest Lemmi Vainamäe, poistest üllatuslikult Viljar Praks, kes seni oli põhiliselt kiirusaladega tegelenud. Võistkondlik esikoht kuulus 15. korda „Kalevile“.

NSVL-i individuaalmeistrivõistlustel Narotši järvel Minski lähedal oli 50 starti lubatu hulgas 13 eestlast. Anatoli Dalidovitš kogus 5 harjutusega kulla, hõbeda ja kaks pronksi ning tänu stabiilsusele sai suure hõbeda ka mitmevõistluses, temale oli see kolmas suur medal (aastatel 1976 ja 1977 kuulus talle kuld), ENSV-le aga 35. mitmevõistlusemedal.

NSVL-i spartakiaadi finaalvõistlustel Narotši järvel oli eesmärgiks tõusta edetabelis võimalikult kõrgele. Algas oli paljutootav, aga alla tuli vanduda Ukrainale NSV-le. Noorte võistkonnaharjutuse kuld oli järjekorras juba 15, Meelis Täht oli 4 kullaga kõigi aegade edukam. Seni oli kahekordseks noortemeistriks tulnud Vladimir Dubrovski, Valentina Bolšakova ja Külli Kapsta. Täiskasvanutest oli edukas Anatoli Dalidovitš, kes võitis mitmevõistluses suure pronksi. Võistkonnaharjutuses tuli naiskonnale kolmas koht. Meeskonnal õnnestus võita teine koht. 15 aasta jooksul oli selle alal õnnestunud koju tuua 7 kulda, 4 hõbedat ja 1 pronks. Kokkuvõttes kuulus ENSV koondisele teine koht. See oli seitsmes aasta järjest, üldse aga oli oldud pjedestaalil juba 18 korda.

Esmakordselt toimusid ENSV karikavõistlused, kus just noortel oli hea võimalus võimeid näidata. Täiskasvanute arvestuses olid paremad Kaie Part, Jüri Kravets ja klubi „LTM“, noortest Lembi Vainamäe, Meelis Täht ja klubi „Norma“.³⁹

³⁹ K. Sõerde, 1979: 71–74; 708–711.

6. ENSV allveeorienteerumine 1980–1991

1981. aasta kokkuvõtteid tehes võisid ENSV allveeorienteerujad sarnaselt paljude varasemate aastatega ette lugeda rea ilusaid saavutusi. Üheksa aastase vaheaja järel võideti taas NSVL parimale allveeorienteerumise võistkonnale määratud rändkarikas. Allveeorienteerumises rääkisid ENSV parimad esikohtade jagamisel kaasa nii NSVL-i tippkonkurentsisis kui ka rahvusvahelistel jõukatsumistel. Varakevadistel NSVL-i karikavõistlustel Ašhabadis suutsid Tiina Kompus, Jüri Kravets ja Anatoli Dalidovitš kindlustada endale koha pjedestaalil. Esikümnesse mahtusid veel Katrin Viikant, Kaie Part ja Valeri Aleksandrov. „Normal“ ja „LTM“-il tuli aga leppida harjumatult madala 6. ja 7. kohaga, väidetavalt juhtus see ühe ebaobjektiivse kohtuniku tõttu.

Kevadiste karikavõistluste ja ka eelmise hooaja tulemuste põhjal pääses 1981. aasta juuni keskel Viitnal toimuvatele NSVL-i üleliidulistele individuaalsetele meistrivõistlustele medaleid püüdlema 52 NSVL-i parimat allveeorienteerujat. ENSV-st osales 12, kellest medalini jõudsid pooled. Katrin Viikant, kelle viimased hooajad ei olnud küll ootuste kohaselt edukad, sai tsooniumismises hõbemedali. Tiina Kompusele kuulus samal ajal pronks, mitmevõistluses oli ta viies. Kokkuvõttes teise kohaga kindlustas Tiina Kompus enda koondisse kuulumist. Aastaid kiirusaladel kõrgeid kohti kogunud Jüri Kravets sai oma kolmest individuaalset orienteerumismedalit: tsooni- ja tähejumises oli ta parim, slaalomis aga kolmas, avapäeval poiujumises kaotatud punktid maksid aga mitmevõistluse suure medali. Rohkem õnne oli aga Anatoli Dalidovitšil; tähejumises ja slaalomis hõbe, ülejäänud aladel 5., 9. ja 13. koht. Kokkuvõttes tähendas see päris kindlalt suurt pronksi. ENSV allveeorienteerujad olid selleks ajaks võitnud 20 aasta jooksul mitmevõistluses 36 suurt medalit. Medalite üldarvult kõige edukam sportlane oli Anatoli Dalidovitš (28), Imand Kompusel aga oli üks suur medal rohkem, kaks kulda, hõbe ja kaks pronksi, Anatoli Dalidovitšil aga kaks kulda ja kaks pronksi. Auhinnakohtadele jõudis veel Anne Lekk, Viljar Praks, stabiilsust näitas Vjatšeslav Zaitsev, kes saavutas mitmevõistluses 6. koha. Küllap aitas edule kaasa Viitna koduvesi, kuid kuue sportlase medalitele jõudmine oli ka allveesporti üldise edukuse taustal märkimisväärne saavutus, kuna viimaste aastate jooksul oli medaliteni küündinud paar, heal juhul 3–4 paremat.

Võistlustega Viitnal jäi rahule kogu akvalangistide paremik. Kohtunike töö oli vajalikul tasemel, kiiduväärt oli ka võistluste korraldus ja auhinnalaud.

Peale NSVL-i üleliidulisi võistlusi algasid Viitnal ENSV meistrivõistlused. Naistest võitis Tiina Kompus kindlalt oma viienda meistritiitli. Hõbe kuulus Kaie Pardile. Esmakordselt jõudis pjedestaalile visalt tippu rühkiv Anni Leik. Meestest üllatas esikohaga Viljar Praks, teine oli Valeri Aleksandrov, kellel oli tähtsamatel võistlustel ikka stabiilsust puudu tulnud. Anatoli Dalitovitš jäi kolmandaks. Siinkohal võib mainida, et meeste tase oli sel ajal küllaltki kõrge, väiksempi viga või väärtus distantsil võis esikohast ilma jätta mitte ainult üksikharjutuses, vaid ka mitmevõistluses. ENSV meeste teine ja isegi kolmas koosseis (Boriss Dubrovski, Vjatšeslav Monahhov, Jevgeni Tšernõhh, Rein Ait, Andres Iila, Alar Piirfeld, Vahur Känd, Kaupo Sõggel, Peeter Parre ja Raul Kastan) võis edukalt NSVL-i üleliidulisel areenil konkureerida 5.–6. kohale. Seda sama ei saanud paraku naiste kohta öelda, oli 3–4 väga võimekat naist, kuid naiste tagala oli nõrk. Täiskasvanute klassis oli napilt parem spordiklubi „Norma“, noorte edu aga andis neljandat korda üldvõidu „Laevastiklastele“.

1981. aasta augusti alguses kogunes NSVL allveeorienteerujate paremik Bresti Beloje järvele. Ilmnes allveeorienteerumise kapriisne iseloom: tingimused olid väga rasked, nähtavus järves alla meetri, sügavus kuni 30 m, lisaks veel hoovus. Tsooni- ja poiujumine märgatavat edu ei toonud. Tiina Kompus võitis küll ülekaalukalt poiujumise, kuid enne võistkonnaharjutusi oldi neljandad. ENSV mõlemad esindused olid kindlalt teised ja kokkuvõttes tõusis ENSV liidriks. Esmakordselt NSVL-i kavas olnud kaardiharjutuses said eestlased teise koha. Üldvõit ja rändkarikas kuulus viiendat korda ENSV-le. Esmakordselt oli see õnnestunud 1967. aastal, seejärel 1968., 1970. ja 1971. aastal. Esikolmikus oli ENSV koondis aga olnud kõige rohkem 22 aasta jooksul 17 korda. Vanemtreener Ott Ernesaksa ütluste põhjal oli võistkond ühtlane, üksmeelne ja eranditult kõik olid väga tublid.

Edukasse koondisse kuulusid sel korral naistest Tiina Kompus, Anne Lekk, Katrin Viikant ja Kaie Part, meestest Valeri Aleksandrov, Viljar Praks, Vjatšeslav Zaitsev, Jüri Kravets ja Anatoli Dalidovitš. Samal Beloje järvel selgitati välja ka parimad noored. Esmakordselt konkureeriti kahes vanuseklassis. ENSV noortest tulid medalile Jelena Belskaja, Marina Zaitseva, Tiit Krutov ja Tõnu Kiviloo (7 hõbedat ja üks pronks), kuid kokkuvõttes oldi viiendad.

Euroopa meistrivõistlusteks valmistus ENSV paremik Viitnal. Jugoslaaviasse sõidu õiguse said meie kolmest reaalsest kandidaadist Tiina Kompus ja Anatoli Dalidovitš. EM-il sai Tiina Kompus tsooniumumises teise koha, Anatoli Dalidovitšil nii hästi ei läinud, sel korral tuli ta 5. kohale. Allveeorienteerumise kõige raskem harjutus tähejumises, tõi mõlemale aga kuldmedali. Nii Tiina Kompuse kui ka Anatoli Dalidovitši kõik vaheajad olid parimad ja võit ülekaalukas. Tähejumine oli EM-võistlustel kavas kolmandat korda ja kõik kolm kuldmedalit kuulusid siis Anatoli Dalidovitšile. Võistkonnaharjutused lisasid veel kaks kulda. Tiina Kompus sai selle koos Tatjana Litviniga, Anatoli Dalidovitši meeskonnakaaslasteks olid Vladimir Lihhatšov, Aleksander Trišin ja Sergei Trunjov. NSVL-i naised suutsid ainult suurema kiiruse tõttu Tšehhoslovakkia paari napilt edastada. Meestele tõi aga võidu täpsus. Tehniliste tulemuste analüüs kinnitas, et ENSV esindus võiks edukalt jõudu proovida kõikide Euroopa tugevamate allveespordimaadega ja Viitna järv oleks sobinud hästi ka rahvusvaheliste võistluste paigaks.⁴⁰

1982. aasta varakevadel NSVL lõunarajoonides läbiviidud NSVL-i karikavõistlustel eestlastel erilist edu ei olnud. Aga samas oli see just eestlaste tugevus. Kui konkurendid olid seal esindatud koondistena, siis ENSV parimad olid jagunenud kahe, koguni kolme klubi vahel. Nii koguti kuldaväärt kogemusi edaspidiseks. Päikeseküllane Karakumi kõrb ei ennustanud eestlastele erilist edu. Avapäev andis „Norma“ esindusele vaid kuuenda koha, kolmandaks päevaks tõusti viiendaks. Edu võistkonnaharjutuses kergitas „Norma“ esinduse teiseks ja viimane päev juba võitjaks. 11 aastase vaheaja järel NSVL-i karika ENSV-le toonud esindusse kuulusid Kiira Parre, Tiina Kompus, Tiina Krutov, Jüri Kravets, Viljar Praks, Rein Ait ja Vahur Känd. „LTM“-i võistkond oli kokkuvõttes neljas. 1982. aastal olid „Norma ja „LTM“ vastavalt 5. ja 7.

Edukalt lõppesid ka individuaalsed NSVL-i meistrivõistlused Leningradis. 36 medalist võideti 14. Seega korrati võõras vees ja väga rasketes tingimustes aasta varem kodusel Viitnal saavutatut. Sel korral olid tublid naised. Katrin Viikant võitis ülekaalukalt ka absoluutse meistri kuldmedali. Tiina Kompus pälvis stabiilsuse arvel kindlalt pronksi. Üksikalade auhinnakohti said veel Kiira Parre ja Tiina Krutov. Meestest suutis medaleid võita vaid Anatoli Dalidovitš, kes üksikaladele lisaks tuli veel absoluutseks meistriks.

⁴⁰ K. Sõerde, 1981: 106–109.

Ta oli sellega esimene kolmekordne absoluutne meister meeste hulgas. Naistest oli sellega toime tulnud Illa Raudik. Teist aastat järjest kuulusid suured medalid ENSV sportlastele. Seni 144 kõige kõrgemalt hinnatud mitmevõistluse medalist on ENSV esindajad võitnud 42.

Katrin Viikandi edu jätkus ka ENSV meistrivõistlustel, teine koht läks Kiira Parrele ja kolmas koht Tiina Kompusele. Meestest tuli meistriks Anatoli Dalidovitš ja tema järel Jüri Kravets ja Viljar Praks. Võistkondlikult oli parim klubi „Kalev“, edastades „LTM“-i.

ENSV allveeorienteerujate aasta tuli lugeda edukaks. Loomulikult oli raskusi, puudus raha ja nappis toonast tippvarustust. Probleeme oli järelkasvuga, järelkasvu tuli tavaliselt läbi kiirusalade. Ometi oli allveeorienteerumine edukas, suudeti kasvatada meistreid ja võita karikaid. Selleks ajaks olid ENSV allveeorienteerujad juba veerand sajandit suutnud medaleid võita.

1983. aasta oli NSVL-i spartakiaadiaasta ja see kohustas kõiki. Eelmistel spartakiaadidel said ENSV allveeorienteerujad 2. koha, seega võisid allveeorienteerujad spartakiaadile vastu minna optimistlikult. Senised saavutused ning 1982. aasta tulemused kinnitasid usku võimetusse ja võimalustesse. Kogenud ja visade meistrite kõrval oli ka lootustandvaid noori.⁴¹

1986. aastal oli ENSV allveeorienteerujate tase endiselt kõrge. ENSV allveespordi õnn ja õnnetus peitus võitude rohkuses. Nendega oldi harjunud, medalid olid muutunud tavaliseks. Tänu niisugusele fenomenile oli aastatega vähenenud või koguni kadunud mitte ainult kõrgemalt tulev huvi, vaid ka hoolitsus. Rahulolu olemasolevaga ja senisaavutatu ületähtsustamine on arengut alati pidurdanud. 1986. aastal tuli tõdeda saavutuste jätkuvat järjepidevust. Alates 1961. aastast polnud allveesportlased üleliidulistel meistrivõistlustel ühelgi aastal medalita jäänud. Tavaliselt oli neid toodud hulgi ja tavaliselt võideti ka kuldmedaleid. ENSV koondis sai NSVL-i üleliidulised tuleristsed 1959. aastal ja toonane 6. koht oli jäänud selle ajastu ENSV allveeorienteerumise madalaimaks kohaks. Kuuel korral oli saavutatud üldesikoht ja vaid neljal korral polnud medalit saadud. Ka rahvusvahelistel võistlustel oli allveeorienteerumist saatnud edu: ENSV 17 allveesportlast oli NSVL-i koondise koosseisus koju toonud kokku 112 MM-i ja EM-i medalit.

ENSV allveeorienteerujad said täiskasvanute arvestuses 1986. aasta NSVL-i meistrivõistlustelt kolmanda koha, noored kuuenda koha. NSVL-i karikavõistluste finaalis tuli kolmas ja kuues koht.

⁴¹ K. Sõerde, 1983: 19–20.

1986. aastal oli medaleid viis: neli hõbedat, üks pronks ja ei ühtegi kulda. Nii kasinat ja kahvatut saaki polnud eestlastel juba üle kahekümne aasta olnud. Viimaste aastate vaieldamatud liidrid olid Aini Leik ja Anatoli Dalidovitš, kes aga esinesid MM-ile eelnenud NSVL-i üleliidulistel meistrivõistlustel oodatust tagasihoidlikumalt. Mitmevõistluses oli Dalidovitš 7. ja Leik 8. Aini Leik sai küll täheujumises väikese hõbeda, kuid eelmiste hooaegadega nelja ja viie medaliga seda võrrelda ei andnud. Täit rõõmu polnud ka Tatjana Semikolenova pronksist kaardiharjutuses, sest 1985. aastal oli ta samal alal hõbeda saanud, 1984. aastal saanud neid koguni kaks. Üksikala tulemustest tuleb aga kõrgemalt hinnata tema 5. kohta mitmevõistluses, mis lubab loota saabuvat stabiilsust. Tore oli see, et suure hõbemedali sai Tiina Krutov, keda tipptreenerid olid jõudnud juba ENSV esindusest maha kanda. ENSV koondise ülejäänud liikmed esinesid ebakindlalt, esikümme jäi neile kättesaamatuks. Võistkonnaharjutuses, kus eestlasi oli tavaliselt ikka edu saatnud, läks sel korral üle kivide ja kändude. Kuigi Tiina Krutovi, Tatjana Semikolenova ja Aini Leigi kõrval kuulus naiskonda stabiilne ja kogunud Kaie Part, jäädi mõlemas harjutuses medalist kaugemale. Meestel oli õnne rohkem. Anatoli Dalidovitš, Valeri Aleksandrov ja Jevgeni Tšernõhh said hõbemedalid kahes võistkonnaharjutuses. Ühes medalivõidus oli neljandaks osaliseks Sergei Karnakov, teises Einari Talviste. Mõlemad olid sel ajal üsna noored, neilt loodeti saavutusi ka tulevikus. Võistkond sai sel korral kolmanda koha, millega sugugi rahul ei oldud. 1985. aasta südasuvel toimusid ENSV-s suured rahvusvahelised allveeorienteerumisvõistlused „Viitna 85“. Nende korraldus oli heal tasemel nii võistlejate, kohtunike kui organisatsioonide poolt vaadatuna. Rahule jäid kõik, eelkõige külalised. Sellega aga kaasnes väikeseid probleeme, nimelt oli ENSV allveespordi vanemtreener V. Šturm, kes pidanuks tegelema koondise ettevalmistamisega, täielikult hõivatud organisatoorsete küsimustega. Eks sellepärast jäi oodatust nõrgemaks ka „Viitna 85“-le vahetult järgnenud ENSV võistkonna treeninglaager enne NSVL-i üleliidulisi meistrivõistlusi.

Allveespordi kui tehnilise spordiala eest vastutas tol ajal ALMAVÜ. Vahetult juhtis kogu selle alast tegevust ENSV Tehniliste Veespordialade Klubi (VTVSK), kelle ülesanne oli eelõige koondvõistkondade ettevalmistamine, seega ka spordiühingutes ja klubides tehtava töö abistamine. Aastatega oli VTVSK koosseis suurenenud, mõndagi tehtud – klubi juhtimisel töötasid noorte lestaujajate rühmad Tallinna 12. keskkooli juures ja Kohtla-Järvel. Kuid viimastel aastatel oli tekkinud mitmeid ebakõlasid.

1986. aasta 4.–10. augustil oli Mogiljovis taas NSVL rahvaste spartakiaad, kus kavas ka allveeorienteerumisalad. ENSV allveeorienteerujate väljavaated NSVL-i spartakiaadil esineda olid head, kuid muremõtteid jagus. Anatoli Dalidovitš oli tippmedaleid võitnud juba 11 aastat. Tal oli 47 medalit NSVL-i meistrivõistlustelt, 13 EM-ilt ja täiskomplekt ka MM-ilt. Oli küsimärgi all, kas Anatoli Dalidovitš jätkab treeningutega. Tema ja ka Valeri Aleksandrov ning Jevgeni Tšernõhh ei treeninud kodus, seepärast ei teatud meeste ettevalmistusest ja tasemest midagi. Mehi, kes valmis neid vajadusel asendama, leidis, kuid ei teatud kas ka samaväärsel tasemel. Mõni aasta tagasi oli ENSV-l kaheksa naist, kelle võimed lubasid rünnata kohta esikümnes. Nüüd aga oli konkurents koondisekohtadele tunduvalt hõrenenud. Vajalikku kiirust olid näidanud vaid kaks naist Aini Leik ja Tatjana Semikolenova. Ülejäänud naistest puudus ülevaade. Probleemiks kujunes ka veel vanemtreener, sest vanemtreener oli veel maikus VTVSK poolt määramata.

Noorte allveesportlaste ettevalmistus ei olnud see, mis oleks pidanud olema. Paar aastat oli tehnikaspordikooli juures töötanud allveesporti osakond ühe treeneriga. Kuigi Õne Pollisinski oli oma tööd teinud hästi – seda oli ka NSVL üleliiduliselt tunnustanud – ei suutnud üks treener kõike vajalikku ära teha. Allveesport vajab spetsiaalset spordikooli, millel oleks osakonnad üle Eesti. Seniste võitude sära oli varjanud mõnedki kitsaskohad. Edasine allveesporti tulevik sõltus sellest, kas suudetakse vigadest õigel ajal õigeid järeldusi teha.⁴²

Allveeorienteerujate 1987. aasta tähtsaim jõuproov toimus Mogiljovis, kus jagati korraka välja NSVL-i rahvaste spartakiaadi ja samuti meistrivõistluste medalid. Eestlased said meistrivõistlustel 3. koha ja spartakiaadil 4. koha. Tulemustega rahule ei jäädud, hakati otsima ebaõnnestumise põhjusi. Lootused olid seatud liiga kõrgele, sest harjutatud oli palju ja vorm oli hea. Üheks peamiseks ebaedu põhjuseks toodi see, et vahetult enne starti muutus vesi sogaseks, nähtavus oli alla meetri. Nii individuaalaladel kui ka mitmevõistluses sai kehvpoolset esinemist seletada vaid ebaõnnega. Seevastu võistkonnaharjutustes oldi kui ümber sündinud. Nii sai meeskond (Anatoli Dalidovitš, Jevgeni Tšernõhh, Valeri Aleksandrov ja Einari Talviste) kaardiharjutuses kulla, naiskond (Aini Veski, Tiina Krutov, Tatjana Semikolenova ja Julia Kolesnikova) pronksmedali. Viimase päeva võistkonnaharjutuses kohad vahetusid – naistele kuld, meestele pronks.

⁴² K. Sõerde, 1986: 323–325.

Endiselt räägiti noorenduskuuri vajadusest. 1987. aastal Alma-Ata lähedal Kaptšekais toimunud NSVL-i noorte meistrivõistlusel saadi märkimisväärne teine koht. Mitmevõistluses kuulus kuldmedal Andrei Sõssojevile, hõbe Piret Päevale ja pronks Karmo Maasikule. Tublid olid ka Astrid Bernard, Margus Tammoja, Tauno Maasik ja võistkonna kõige noorem, 13aastane eriloaga võistelnud Katri Laanpuu. Anatoli Dalidovitš pälvis NSVL-i teenelise meistersportlase tiitli, NSVL meistrivõistlustelt oli ta toonud kokku 49 medalit (neist 21 kulda). EM-il oli ta saanud 15 medalit (neist 10 kulda), lisaks veel täiskomplekt medaleid MM-ilt.

Allveesport oli nende aastate jooksul tohutult arenenud, ujumiskiirused kasvanud, tehnika ja taktika muutunud.

1987. aasta allveesportiaasta suurim võit oli ALMAVÜ ja ametiühingute allveesportkooli avamine. See oli järelkasvu ja võistluskalendri tiheduse jaoks oluline võit. Seni oli nii olnud, et need noored, kes ENSV koondisse ei pääsenud, said hooajal võistelda vaid korra ENSV noorte meistrivõistlustel. See aga ei stimuleerinud noori järjepidevalt treenima.

Uude hooaega võeti kaasa allveesportis senini kestnud allveesportdibaaside puudumine. Männikule oli kavas rajada lihtsam treening- ja võistlusbaas, lähimal ajal plaaniti ehitada Viitnale kaasaegsetele nõuetele vastav allveesportdibaas.

Kolmandate allveeorienteerumise MM avastartide päev Leningradis 1987. aasta 5. augustil oli märgatavalt pidulikum neile, kes selle ala EM- ja MM-võistluste ajaloo kursis olid. 20 aastat tagasi anti avastart allveeorienteerumise I EM võistlustel Lago Maggiorel Itaalias. Sellest alates loetakse Ülemaailmse Allveetegevuse Konföderatsiooni (CMAS) egiidi all peetavate rahvusvahelise allveeorienteerumise ajalugu.

Individuaalharjutustes oli oma nime medalivõitjana ajalukku jäädvustanud: Boriss Popov, Imand Kompus, Vello Prangel, Aleksander Tulk, Illa Raudik, Tiiu Kaaret, Peeter Vaik, Anatoli Dalidovitš, Tiina Kompus, Tiina Krutov ja Aini Veskiväli-Leik. See seltskond oli ENSV allveeorienteerumist esindanud kõigil 11 EM ja selleks ajaks kolmel MM jõuproovil ja oli kõigilt neilt võistlustelt kaasa toonud ka medaleid. Selline järjepidevus tegi „väikese ala“ suureks. 1987. aasta MM-stardid olid ENSV allveesportdile seotud selle ala ainukese tegeva teenelise meistersportlase Anatoli Dalidovitši ja Tiina Krutoviga, kes halastamatus võitluses koondisekohtade eest suutsid end läbi suruda vaatamata sellele, et eelmise hooaja järel

kustutati nad mõlemad NSVL-i koondise kandidaatide nimekirjast. Viie võistluspäeva eredamad sündmused toimusid naiste poi-, tsooni- ja tähejumises. Poiujumises pani Tiina Krutov konkurentidele ette aja 6.20. Selle löömisega ei saanud esialgu hakkama ükski medalipretendent, kaasaarvatud koondisekaaslane Vera Grjadunova. Viimased, kes tulemust lüüa võisid, oli Ute Enge ja NSVL-i koondise liider selle harjutuses Svetlana Vjatkina, nii ka juhtus. Autasustamispuudiumile mindi järgmiselt: Vjatkina 1. koht, Enge 2. koht ja Krutov 3. koht. Tsooniujumine läks suuresti sama stsenaariumi järgi. Krutov tegi tähiseks 5.44 ja null meetrit eksimist finišiliinil. Lõpptulemuseks jäi siis Enge 1. koht, Vjatkina 2. koht ja Krutov 4. koht. Pinge haripunkt saabus tähejumise päeval. Seekord oli NSVL-i koondise esinumbriks Tiina Krutov, kes startis koondisekaaslastest hiljem. Krutov pidi Engele alla vanduma ja leppima hõbedaga ning ungarlane Katona sai pronksi. Kaardiharjutuses läks kõik ootuspäraselt: NSVL-i esinduspaar S. Podoroga – T. Krutov olid võitmatud, samuti meespaar A. Dalidovitši – A. Sergini. Rõõm oli nentida, et Tiina Krutov lõpetas täiskomplekti MM medalitega.⁴³

1988. a. Leningradis peetud kolmandad allveeorienteerumise maailmameistrivõistlused oli tipp-sündmus. Nüüd oli Tiina Krutov ja Anatoli Dalidovitš saanud viis MM medalit.

Allveeorienteerumise üheteistkümmel EM-il ja kolmel MM-il jagatud 354 medalist oli NSVL-il toodud 201, neist 76 medalit kuulus ENSV allveeorienteerujaile. Siinkohal võiks ära märkida, et selle aja ENSV allveespordi võidud olid seotud vaid allveeorienteerujate saavutustega. Isegi kui arvestada, et osa medaleid oli saavutatud võistkonnaharjutustes ja paarisharjutuses, saame üle veerandi kogu NSVL medalitest. 1988. aasta allveeaasta plusspoolele tuli lisada NSVL-i meistrivõistlustel võidetud 8 medalit ja võistkondlik II koht. See oli juba 15. aasta, mil ENSV allveeorienteerujate esindus NSVL-i meistrivõistlustel esikolmikus lõpetas. Kui lisada, et noortevõistkond tennis oma esivõistlustel III koha, võib olukorraga väga rahul olla.⁴⁴

1989. aasta ENSV allveesportlaste medalisaagiks oli Tiina Krutovi kuld ja Einari Talviste kuld ja hõbe EM-võistlustelt.

Kui Anatoli Dalidovitš 1987. aastal teatas, et lahkub aktiivsest spordist, küsiti ja kardeti ikka, kas leidub talle mantlipärijat. Kalju Sõerde arvas toona, et küllap ENSV allveesport kasvatab

⁴³ K. Sõerde, 1987: 72–73; 552.

⁴⁴ K. Sõerde, 1988: 244–245.

ikka mõne uue tegija, kes on võimeline kulda tooma; aastaid hiljem läks tema ennustus täide. Algas ENSV olümpialiikumise ja selle kaudu terve ENSV spordiliikumise iseseisvumise taastamine. 1988. aasta sügisene olümpiavaimustus tõstis ENSV heldimuse oma sangarite üle nii kõrgele, et ENSV sportlasteks tunnistati eranditult kõik, kes oma sportlasteed siinmail alustanud. Vahetus oli toimunud ka treenerite ridades, uueks ENSV allveeorienteerumise koondise peatreeneriks oli saanud Galina Kuzina.⁴⁵

1990. aastaks oli allveesport juba staažikas spordiala, hiilgeajad olid jäänud 15 aasta taha. Nagu igas eluvaldkonnas, olid ka allveespordis oma tõusud ja mõõnad. Uudne oli see, et Euroopa karikasarjas osaleti juba omaette võistkonnana ja seda tehti üle ootuste edukalt. ENSV-le toodi esikoht nii naiste kui ka meeste arvestuses, lisaks saavutati naiskondlik üldvõit. Kui Tiina Krutovit ja Einari Talvistet oldi juba varemgi kõrgete tiitlitega pärjatud, siis tõeline üllatus oli naiste konkurents Chris-Helin Koka hõbemedal. Kui ENSV allveeorienteerujad olid siiani MM-il NSVL-i koosseisus esinenud, siis nüüd võisteldi esmakordselt iseseisvalt.

1990. aasta hooaeg oli Eesti allveeorienteerujatele edukas, kuna Einari Talviste tuli MM-il kuldmedalile. Kogu selle edu taustal kerkis uus küsimus: kus ja millal saaksid eestlased oma lipu all tiitlivõistlustele pääseda? Selle eesmärgi saavutamiseks hakati osalema Rahvusvahelise Allveespordi Föderatsiooni töös.

1990. aasta NSVL-i üleliidulistel võistlustel oli nii noorte kui ka täiskasvanute seas pea kõigi aegade halvim aasta, medalitest jäädi ilma. Samal ajal oli üleliiduline tase ENSV taustsüsteemiks ja kohaks, millest ka midagi õppida oli. Mure oli selles, et kui jäädakse maha idanaabritest, siis oli selge, et ka maailmaareenil ei suudeta esineda seniste traditsioonide vääriliselt. Paraku aga oli märgata ükskõikset suhtumist NSVL-i üleliidulistesse võistlustesse, eelkõige just nende sportlaste poolt, kes NSVL-i koondisse ei pretendeerinud. Omaette eesmärgiks oli pääseda piiri taha, see aga jättis tahaplaanile sportliku külje. Kõige selle kõrval oli küpsemas konflikt klubide ja koondise vahel. Päevakorda tõusis ka allveesportlaste oma liidu moodustamise küsimus. Allveesporti oli 30 aastat vedanud ühiskondlik aktiiv ehk föderatsioon. Viimased 10 aastat oldi tegutsetud koos ENSV Tehniliste Veespordialade Klubiga, mille juures hoolitsesid allveespordi eest palgalised sporditöötajad. Küsimus oli, kas VTVSK oli oma tööd teinud hästi või halvasti. Ala arendamiseks oldi ära tehtud väga palju: oli kindlustatud materiaalsed baasi ja korraldatud rida rahvusvahelisi suurvõistlusi.

⁴⁵ K. Pollisinski, 1989: 151; 173–174.

Selliste suurvõistluste korraldamine oli aga suuresti sõltuv sporditöötajate heast tahtest, kuna see ei kuulunud nende otseste tööülesannete hulka ja tasuks ei saadud selle eest alati kiitagi, muust rääkimata. Probleemiks olid ametkondade erinevad huvid, konkreetselt VTVSK huvid. Sealt said alguse skandaalid, treenerite ja sportlaste sissetoomine, ebaproportsionaalne rahade jagamine spordiala erisuundade vahel, küsitava koosseisuga koondiste ja delegatsioonide koostamine, kitsas otsustajate ring, föderatsiooni presiidiumi ignoreerimine ja rida väiksemaid nägemisi. Tulemuseks oli pidev konfliktolukord juhtidest-treeneritest kuni noorsportlasteni välja.⁴⁶

⁴⁶ P. Parre, 1990: 201.

Kokkuvõte

Käesolev töö keskendub allveeorienteerumise ajaloole Eestis aastail 1957–1991, keskendudes võistlustulemustele, sportlaste saavutustele, varustuse arengule ja edule rahvusvahelistel võistlustel. Tegemist on esmakordse kirjaliku ülevaatega Eesti allveeorienteerumise ajaloost.

Töö annab ülevaate sukeldumise ajaloost ja sukeldumisega seotud nõuetest nii varustusele kui ka spordiala harrastajale, keskendudes ala spetsiifikale.

Töö vaatab lähemalt allveeorienteerumist kui spordiala, selle ajalugu, varustust ja erinevaid võistlusalasid radade kaupa, räägib ala algusest Nõukogude Eestis ja ala sünniga seotud isikutest, esimestest võistlustest, katsetustest varustusega ja organisatsiooni käivitamisraskustest.

Peatükid 4, 5 ja 6 vaatlavad ala harrastanud sportlaste tulemusi, nende treenerite tööd ja saavutusi ENSV, NSVL-i, Euroopa ja maailma tasemel, ala arengut ja ka ette tulnud probleeme kümne aasta lõikes (1960–1969; 1970–1979; 1980–1991).

Kokkuvõttes olid ENSV meistrivõistlused alati väga kõrgetasemelised ning koondisekohti NSVL suurvõistlustele kõigile tulemuste põhjal ei jätkunud. Ajavahemikul 1962–1966 oli ENSV võistkond eriti tugev. Kõige nende aastate jooksul saavutatul oli suuri teeneid treeneritel Aleksander Tulgil, Ott Ernesaksal ja Ruudi Sõmeral. Treenerite kõrval andsid läbi aastate panuse allveespordi arengusse aktivistid.

1970–1991 jätkusid ENSV võistkonna võidud NSVL-i meistrivõistlustel, EM-I ja MM-I allveeorienteerumises. ENSV allveespordis olid tublid ja tunnustatud kohtunikud, Kalju Sõerde, Endel Sõerde, Kalju Kallaste ja Jaan Perker, kes olid korduvalt üleliiduliste võistluste peakohtunikud. ENSV võistlustel on oma tööga jälje jätnud Jüri Tamm, Roland Eis, Tiina Untera, Anne Kleesment, Indur Soll, Aina Kilter, Varje Kristjuhan, Helle Ernesaks, Roland Parre, Enn Kukk, Tõnu Leesme ja paljud teised. ENSV allveeorienteerujate edu saladus oli andekate ja tööd mitte põlgavate sportlaste, oma ala armastavate treenerite, teotahtelise aktiivi ja võimekate kohtunike suur panus.

Viimaseks käsitletavaks aastaks on 1991, kuna riigikorramuudatus tingis täiesti uued olud ka allveespordis. Seosed majanduses, poliitikas, militaarvallas ja taustsüsteemide olemasolu vajavad eraldi uurimist, selleks võib käesolev töö olla tänuväärne algmaterjal. Ala harrastamise põhjuseid ja eestlaste edu tagamaid saab analüüsida selle töö pinnalt.

Väga suure osa käesoleva töö saadud info alusmaterjalist moodustab spordiajakirjast „Kehakultuur“ ja spordi aastaraamatutest. Töö lisana on esitatud, sportlaste tulemused, mahukas pildimaterjal inimestest ja varustuse arengust.

Kasutatud kirjandus

Ajalehed, ajakirjad

- Mägi, G., Org, A. 1959. Vaikuse maailmas. – *Kehakultuur*, nr 1, lk 147; lk 182–185.
- Kaldma, E., Tõnissoo, V. 1960. Esimesed edusammud vaikuse maailmas. – *Kehakultuur*, nr 2, lk 655–657.
- Kalju Sõerde. 1961. Kandepind laieneb.- *Kehakultuur*, nr.2 lk 746-748.
- K. Sõerde. 1962. Harpuuniga vee all.- *Kehakultuur*, nr.2 lk.436; 437, A. Org. Allveesport teaduste teenistuses lk 591;592.
- E. Sõerde. 1963. Veealuste mullusest suvest. *Kehakultuur*, nr.1 lk 71;72.
- K. Sõerde. 1964. Senised saavutused kohustavad. *Kehakultuur*, nr.2, lk 371.
- K. Sõerd. 1965. Ühest edukast alast. *Kehakultuur*, nr.1, lk 42;43.
- K. Sõerde. 1965. Edu ja puudujääk. *Kehakultuur*, nr.2, lk 681;682.
- K. Sõerde. 1966. Abi on vajalik. *Kehakultuur*, nr.2, lk 648;649.
- K. Sõerde. 1967. Kas suudame. *Kehakultuur*, nr.1, lk 326;327.
- K. Sõerde. 1967. Karikas toodi koju. *Kehakultuur*, nr.2, lk 536;537, K. Sõerde, Taome rauda tuliselt, lk 747-749.
- K. Sõerde. 1968. Raske oli, raskemaks läheb. *Kehakultuur*, nr.1, lk 201–202.
- K. Sõerde. 1968. Karikas toodi koju tagasi. *Kehakultuur*, nr.2, lk 521, K. Sõerde, Medalid merest. lk 581-583.
- K. Sõerde. 1969. Mure homse pärast. *Kehakultuur*, nr.1, lk 19–22.
- K. Sõerde. 1969. Tublidele tüdrukutele, mehistele meestele. *Kehakultuur*, nr.2, lk 455, K. Sõerde Kas võib veel loota?, lk 715;716.
- K. Sõerde. 1971. Noorteta pole tulevikku. *Kehakultuur*, nr 2, lk 8–10.
- A.Tobi. 1971. Nüüd juba üle poolesaja. *Kehakultuur*, nr 2, lk 581–583.
- K. Sõerde. 1972. Äraspidine aasta. *Kehakultuur*, nr 1, lk 40;42.
- K. Sõerde. 1972. Kas oleme valmis. *Kehakultuur*, nr 2, lk 553–555.
- K. Sõerde. 1973. Kahe äärmuse vahel. *Kehakultuur*, nr 2, lk 744–746.

- K. Sõerde. 1974. Teri ka meie salve. *Kehakultuur*, nr.2, lk 453-455, K. Sõerde. Kas ainult kitsaringi mure. lk 747;748.
- K. Sõerde. 1975. Võimaluste ja võimetele vastavalt. *Kehakultuur*, nr.2, lk 529-531.
- K. Sõerde. 1976. Naiste aasta. *Kehakultuur*, nr.1, lk 9-11.
- K. Sõerde. 1977. Mida võtta aluseks... *Kehakultuur*, nr.2, lk 747-749.
- K. Sõerde. 1978. 2o aastat medaleid. *Kehakultuur*, nr.1, lk 264-267.
- K. Sõerde. 1979. Kas suudame. *Kehakultuur*, nr.1, lk 71-73.
- K. Sõerde. 1979. Plaanid täideti. *Kehakultuur*, nr.2, lk 708-711.
- K. Sõerde. 1981. Kui säilivad tahe ja töökus. *Kehakultuur*, nr.2, lk 106-108.
- K.Sõerde. 1983. Spartakiaadil väikseid alasid ei ole. *Kehakultuur*, nr.2, lk 19;20.
- K. Sõerde. 1986. Ka kullavalgusel on varjud. *Kehakultuur*, nr.1, lk 323-325.
- K. Sõerde. 1987. Ainult üksmeel viib edasi. *Kehakultuur*, nr.1, lk 72;73.
- K. Sõerde. 1987. *Kehakultuur*, nr2, lk 552;553.
- K. Sõerde. 1988. Olla optimist. *Kehakultuur*, nr.1, lk 244;245.
- Kaupo Pollisinski. 1989. Hooajavahe mõttekilde. *Kehakultuur*, nr.1, lk 173;174.
- Peeter Parre. 1990. Euroopa karikast ja kodusest tülist. *Kehakultuur*, nr.1, lk 201.
- Franz Medlitsch. 2000. *CMAS. History of Underwater Orienteering, World Underwater Federation*. Austrias. Po Box 86,A-9010 Klagenfurt.

Raamatud

- Juhan Maidlo. 1979. *Spordi aastaraamat 1975–1977*. Tallinn, Eesti Raamat.
- J.Maidlo. 1981. *Spordi aastaraamat 1978–1979*. Tallinn, Eesti Raamat.
- J.Maidlo. 1982. *Spordi aastaraamat 1980*. Tallinn, Eesti Raamat.
- J.Maidlo. 1983. *Spordi aastaraamat 1981*. Tallinn, Eesti Raamat.
- J.Maidlo. 1985. *Spordi aastaraamat 1982*. Tallinn, Eesti Raamat.
- J.Maidlo. 1987. *Spordi aastaraamat 1983*. Tallinn, Eesti Raamat.
- J.Maidlo. 1988. *Spordi aastaraamat 1984–1985*. Tallinn, Eesti Raamat.
- J.Maidlo. 1991. *Spordi aastaraamat 1986*. Tallinn, Eesti Raamat.

- J.Maidlo. 1992. *Spordi aastaraamat 1987*. Tallinn, Eesti Raamat.
- J.Maidlo. 1993. *Eesti spordi aastaraamat 1988–1989*. Tallinn, Eesti Raamat.
- J.Maidlo. 1994. *Eesti spordi aastaraamat 1990–1991*. Tallinn, Eesti Raamat.
- Aaser Elm. 1992. *Sukeldumine I osa Sukeldumisvarustus*. Eesti Vetelpäästeühing, Tallinn.
- Jaak Öpik. 1994. *Sukeldumine II osa Füsioloogia ja meditsiin*. Eesti Vetelpäästeühing, Tallinn.
- Jaak Öpik. 1995. *Sukeldumine III osa Korraldus ja ohutusnõuded*. Eesti Vetelpäästeühing, Tallinn.
- Juhan Mandre ja Rein Järve. 2003. *1920–1999 Eesti meistrid*. Tallinn, Eesti Keele Sihtasutus.
- E.Samoson. 1963. *Allveesport*. Tallinn. Eesti Riiklik Kirjastus.
- ENE 1987, 2.

Arhiivimaterjalid

- ALMAVÜ Eesti NSV Keskkomitee Eesti NSV Allveespordi Föderatsioon. 1980. *Allveesport*. Tallinn.
- ALMAVÜ ENSV Keskkomitee Vabariiklik Tehniliste Veespordialade Klubi. 1985. *Viitna85*. Tallinn. NSVL Allveespordi Föderatsioon.

Internetiallikad

- CMAS. 2009/01. *Orienteering Rules*. World Underwater Federation Edition. <http://www.cmas.org/orienteering/documents-of-the-aquathlon-commission-120907150524>

Lisad

Lisa 1. ENSV meistrid allveeorienteerumises 1960–1991

ENSV allveeorienteerumise meistrite loetelu koostamisel oli aluseks Juhan Mandre ja Rein Järve. 2003. *1920–1999 Eesti meistrid*. Tallinn, Eesti Keele Sihtasutus.

Mehed

750 m täpsusele: 1960 Orvo Käsper (Tallinna ALMAV).

Väravate läbimine: 1961 Arnold Mägi (Tallinna ALMAVÜ), Juhan Roos / Tallinn ind. 1962 Mati Kүүts (Tallinna ALMAVÜ). 1963 Indur Soll (Tallinna ALMAVÜ). 1964 Toomas Kleesment (Tallinna ALMAVÜ)

Punktiujumine: 1965 Aarne Vaik / Relvajõud (Balti Laevastiku Tallinna Spordiklubi). 1966 Imand Kompus (Tallinna Norma Spordiklubi).

Poiujumine: 1967 Boriss Popov (Relvajõud). 1968 Imand Kompus (Tallinna Kalev). 1969 Imand Kompus (Tallinna Dvigateli Spordiklubi). 1970 Vladimir Dubrovski (Tallinna Kalev). 1971 Imand Kompus (Tallinna Kalev). 1972 Peeter Vaik (Relvajõud). 1973 Vladimir Dubrovski (Tallinna Kalev). 1974 Imand Kompus (Dvigateli Spordiklubi). 1975 Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). 1976 Imand Kompus (Tallinna Kalev). 1977 Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). 1978 Valeri Aleksandrov (Relvajõud). 1979 Jüri Kravets (Norma Spordiklubi). 1980 Jüri Kravets (Norma Spordiklubi). 1981 Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). 1982 Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). 1983 Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). 1984 Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). 1985 Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). 1986 Jevgeni Tšernõhh (Relvajõud). 1987 Jevgeni Tšernõhh (Relvajõud). 1988 Juri Botov (Relvajõud). 1989 Karmo Maasik (Norma Spordiklubi). 1990 Einari Talviste (Tallinna Kalev). 1991 Karmo Maasik (Tallinna Kalev).

Tsooniujumine: 1963 Juhan Suurväli (Tallinna Kalev). 1964 Aarne Vaik (Relvajõud). 1965 Vello Prangel (Tallinna Kalev). 1966 Imand Kompus (Norma Spordiklubi). 1967 Rein Lepik (Relvajõud). 1968 Mart Haruoja (Tallinna Kalev). 1969 Imand Kompus (Tallinna Kalev). 1970 Imand Kompus (Tallinna Kalev). 1971 Imand Kompus (Tallinna Kalev). 1972 Imand Kompus (Tallinna Kalev). 1973 Imand Kompus (Tallinna Kalev). 1974 Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). 1975 Peeter Vaik (Relvajõud). 1976 Imand Kompus (Tallinna Kalev). 1977 Peeter Vaik (Relvajõud). 1978 Valeri Aleksandrov (Relvajõud). 1979 Jüri Kravets (Norma Spordiklubi). 1980 Viljar Praks (Norma Spordiklubi). 1981 Anatoli Dalidovitš (Relvajõud).

1982 Jüri Kravets (Tallinna Kalev). **1983** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1984** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1985** Jevgeni Tšernõhh (Relvajõud). **1986** Andrei Martõnjak (Relvajõud). **1987** Andrei Martõnjak (Relvajõud). **1988** Jüri Botov (Relvajõud). **1989** Sergei Karnakov (Relvajõud). **1990** Karmo Maasik (Tallinna Kalev). **1991** Karmo Maasik (Tallinna Kalev).

Lisaharjutus: **1974** Aleksander Tulk (Relvajõud). **1975** Imand Kompus (Tallinna Kalev).

Tähejumine: **1976** Imand Kompus (Tallinna Kalev). **1977** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1978** Valeri Aleksandrov (Relvajõud). **1979** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1980** Viljar Praks (Norma Spordiklubi). **1981** Viljar Praks (Norma Spordiklubi). **1982** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1983** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1984** Viljar Praks (Norma Spordiklubi). **1985** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1986** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1987** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1988** Valeri Aleksandrov (Relvajõud). **1989** Valeri Aleksandrov (Relvajõud). **1990** Karmo Maasik (Tallinna Kalev). **1991** Einari Talviste (Tallinna Kalev).

Nurgajumine: **1976** Peeter Vaik (Relvajõud). **1977** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1978** Valeri Alesandrov (Relvajõud). **1982** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1983** Jevgeni Tšernõhh (Tallinna ALMAVÜ). **1984** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud).

Slaalom: **1978** Boriss Dubrovski (Relvajõud). **1979** Jüri Kravets (Norma Spordiklubi). **1982** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1983** Jevgeni Tšernõhh (Tallinna ALMAVÜ). **1984** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud).

Kaardiharjutus: **1981** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1982** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1983** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1984** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1985** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1986** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1987** Sergei Karnakov (Relvajõud). **1988** Jüri Botov (Relvajõud). **1990** Tauno Maasik (Tallinna Kalev). **1991** Einari Talviste (Tallinna Kalev).

Mitmevõistlus: **1960** Orvo Käsper (Tallinna ALMAVÜ). **1961** Arnold Mägi (Tallinna ALMAVÜ). **1962** Ares Veetee (Tartu ALMAVÜ). **1963** Indur Soll (Tallinna ALMAVÜ). **1964** Ott Ernesaks (Tallinna Kalev). **1965** Ares Veetee (Tartu Kalev). **1966** Imand Kompus (Norma Spordiklubi). **1967** Imand Kompus (Tallinna Kalev). **1968** Imand Kompus (Tallinna Kalev). **1969** Imand Kompus (Dvigateli Spordiklubi). **1970** Imand Kompus (Tallinna Kalev). **1971** Imand Kompus (Tallinna Kalev). **1972** Imand Kompus (Tallinna Kalev). **1973** Vladimir Dubrovski (Tallinna Kalev). **1974** Imand Kompus (Dvigateli Spordiklubi). **1975** Anatoli

Dalidovitš (Relvajõud). **1976** Imand Kompus (Tallinna Kalev). **1977** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1978** Boriss Dubrovski (Relvajõud). **1979** Jüri Kravets (Norma Spordiklubi). **1980** Viljar Praks (Norma Spordiklubi). **1981** Viljar Praks (Norma Spordiklubi). **1982** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1983** Viljar Praks (Norma Spordiklubi). **1984** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1985** Anatoli Dalidovitš (Relvajõud). **1986** Jevgeni Tšernõhh (Relvajõud). **1987** Jevgeni Tšernõhh (Relvajõud). **1988** Valeri Aleksandrov (Relvajõud). **1989** Sergei Karnakov (Relvajõud). **1990** Sergei Karnakov (Relvajõud). **1991** Einari Talviste (Tallinna Kalev).

Meeskonnaharjutus: **1960** (Tallinna ALMAVÜ) Orvo Käsper, Ants Kallast, Jaak Lääne, Vladimir Petrov. **1967** (Norma Spordiklubi) Vello Prangel, Arvo Hiller, Toivo Asmu, Kalju Puhtla. **1976** (Kalev) Imand Kompus, Alar Piirfeld, Boriss Dubrovski, Raul Kadaru. **1977** (Relvajõud) Peeter Vaik, Anatoli Dalidovitš, Aleksander Tulk, Boriss Dubrovski. **1978** (Norma Spordiklubi) Imand Kompus, Rein Ait, Alar Piirfeld, Peeter Parre. **1979** (Relvajõud) Anatoli Dalidovitš, Vjatšeslav Zaitsev, Valeri Aleksandrov, Boriss Dubrovski. **1980** 1. harjutus – (Relvajõud I) Valeri Aleksandrov, Anatoli Dalidovitš, Vjatšeslav Zaitsev, Boriss Dubrovski 2. harjutus – (Norma Spordiklubi) Viljar Praks, Jüri Kravets, Rein Ait, Alar Piirfeld. **1981** 1. harjutus – (Relvajõud) Anatoli Dalidovitš, Jevgeni Tšernõhh, Valeri Aleksandrov, Aleksei Jermolajev 2. harjutus – (Norma Spordiklubi) Jüri Kravets, Vahur Känd, Viljar Praks, Rein Ait. **1985** (Relvajõud) Sergei Karnakov, Anatoli Dalidovitš, Valeri Aleksandrov, Jevgeni Tšernõhh. **1986** (Relvajõud) Sergei Karnakov, Jüri Botov, Andrei Martõnjak, Madis Kõrge. **1988** (Relvajõud) Jüri Botov, Sergei Karnakov, Madis Kõrge, Aleksei Sõssojev. **1989** (Relvajõud) Sergei Karnakov, Juri Botov, Aleksei Sõssojev, Madis Kõrge. **1990** (Relvajõud) Rodion Meier, Sergei Karnakov, Aleksei Sõssojev, Dmitri Ostapenko .

Naised

750 m täpsusele: **1960** Viiu Kussal (Tallinna Kalev).

Väravate läbimine: **1961** Maie Kiil (Tallinna ALMAVÜ); Urve Pohl (Tallinna ALMAVÜ). **1962** Maie Kiil (Tallinna ALMAVÜ), Piret Sarv (Tallinna Kalev). **1963** Ann Ibikus (Tallinna Kalev). **1964** Ann Ibikus (Tallinna Kalev).

Punktiujumine: **1965** Žanna Iljina (Relvajõud). **1966** Aina Kilter (Tallinna Kalev).

Poiujumine: **1967** Reet Tõlp (Relvajõud). **1968** Reet Tõlp (Relvajõud). **1969** Tiiu Kaaret (Relvajõud). **1970** Illa Raudik (Tallinna Kalev). **1971** Tiina Tõkke (Kompus) (Tallinna Kalev).

1972 Illa Raudik (Tallinna Kalev). **1973** Illa Raudik (Tallinna Kalev). **1974** Tiina Tökke (Dvigateli Spordiklubi). **1975** Illa Raudik (Tallinna Kalev). **1976** Tiina Tökke (Tallinna Kalev). **1977** Katrin Viikant (Relvajõud). **1978** Katrin Viikant (Relvajõud). **1979** Tiina Kompus (Norma Spordiklubi). **1980** Katrin Viikant (Relvajõud). **1981** Katrin Viikant (Relvajõud). **1982** Katrin Viikant (Relvajõud). **1983** Tiina Krutov (Norma Spordiklubi). **1984** Aini Leik (Norma Spordiklubi). **1985** Tiina Krutov (Tallinna Kalev). **1986** Julia Kolesnikova (Relvajõud). **1987** Tiina Krutov (Tallinna Kalev). **1988** Tiina Krutov (Tallinna Kalev) **1989** Tiina Krutov (Krutob) (Norma Spordiklubi). **1990** Tiina Krutob (Tallinna Kalev). **1991** Cris-Helin Kokk (Tallinna Kalev).

Tsooniujumine: **1963** Helle Pohl (Tallinna Kalev). **1964** Tatjana Timakova (Relvajõud). **1965** Reet Tölp (Tallinna alev). **1966** Aina Kilter (Tallinna Kalev), Ann Ibikus (Tallinna Kalev). **1967** Alla Madisson (Tallinna Kalev). **1968** Tiiu Kaaret (Relvajõud). **1969** Tiiu Kaaret (Relvajõud). **1970** Illa Raudik (Tallinna Kalev). **1971** Tiina Tökke (Tallinna Kalev). **1972** Illa Raudik (Tallinna Kalev). **1973** Tiina Tökke (Tallinna Kalev). **1974** Illa Raudik (Dvigateli Spordiklubi). **1975** Illa Raudik (Tallinna Kalev). **1976** Tiina Tökke (Tallinna Kalev). **1977** Kiira Kõrm (Parre) (Dvigateli Spordiklubi). **1978** Tiina Kompus (Norma Spordiklubi). **1979** Tiina Kompus (Norma Spordiklubi). **1980** Tiina Kompus (Norma Spordiklubi). **1981** Katrin Viikant (Relvajõud). **1982** Katrin Viikant (Relvajõud). **1983** Tiina Krutov (Norma Spordiklubi). **1984** Galina Vlassova (Relvajõud). **1985** Aini Leik (Tallinna Kalev). **1986** Tiina Krutov (Tallinna Kalev). **1987** Julia Kolesnikova (Relvajõud). **1988** Tiina Krutov (Tallinna Kalev). **1989** Astrid Bernard (Norma Spordiklubi). **1990** Piret Päeva (Krutob) (Tallinna Kalev). **1991** Cris-Helin Kokk (Tallinna Kalev).

Lisaharjutus: **1974** Jelena Lemberg (Norma Spordiklubi). **1975** Tiina Tökke (Tallinna Kalev).

Täheujumine: **1976** Tiina Tökke (Tallinna Kalev). **1977** Kiira Kõrm (Dvigateli Spordiklubi). **1978** Katri Viikant (Relvajõud). **1979** Tiina Kompus (Norma Spordiklubi). **1980** Tiina Kompus (Norma Spordiklubi). **1981** Tiina Kompus (Norma Spordiklubi). **1982** Katrin Viikant (Relvajõud). **1983** Tiina Krutov (Norma Spordiklubi). **1984** Aini Leik (Norma Spordiklubi). **1985** Aini Leik (Tallinna Kalev). **1986** Tiina Krutov (Tallinna Kalev). **1987** Tiina Krutov (Tallinna Kalev). **1988** Tiina Krutov (Tallinna Kalev). **1989** Tiina Krutov (Krutob) (Norma Spordiklubi). **1990** Tiina Krutob (Tallinna Kalev). **1991** Piret Krutob (Tallinna Kalev).

Nurgaujumine: 1976 Tiina Tökke (Tallinna Kalev). 1977 Kiira Kõrm (Dvigateli Spordiklubi). 1978 Tiina Kompus (Tallinna Kalev). 1982 Katrin Viikant (Relvajõud). 1983 Julia Kolesnikova (Tallinna ALMAVÜ). 1984 Aini Leik (Norma Spordiklubi).

Slaalom: 1978 Katrin Viikant (Relvajõud). 1979 Tiina Kompus (Norma Spordiklubi). 1982 Katrin Viikant (Relvajõud). 1983 Julia Kolesnikova (Tallinna ALMAVÜ). 1984 Tatjana Kolesnikova (Relvajõud).

Kaardiharjutus: 1981 Tiina Kompus (Norma Spordiklubi). 1983 Kiira Parre (Norma Spordiklubi). 1984 Tiina Krutov (Norma Spordiklubi). 1985 Aini Leik (Tallinna Kalev). 1986 Tiina Krutov (Tallinna Kalev). 1987 Julia Kolesnikova (Relvajõud). 1988 Tiina Krutov (Tallinna Kalev). 1989 Tiina Krutov (Krutob) (Norma Spordiklubi). 1990 Tiina Krutob (Tallinna Kalev). 1991 Piret Krutob (Tallinna Kalev).

Mitmevõistlus: 1960 Viiu Kussal (Tallinna Kalev). 1961 Maie Kiil (Tallinna ALMAVÜ). 1962 Maie Kiil (Tallinna ALMAVÜ). 1963 Aina Kilter(Tallinna Kalev). 1964 Aina Kilter (Tallinna Kalev). 1965 Žanna Iljina (Relvajõud). 1966 Aina Kilter (Tallinna Kalev). 1967 Alla Madisson (Tallinna Kalev). 1968 Tiiu Kaaret (Relvajõud). 1969 Tiiu Kaaret (Relvajõud). 1970 Illa Raudik (Tallinna Kalev). 1971 Tiina Tökke (Tallinna Kalev). 1972 Illa Raudik (Tallinna Kalev). 1973 Tiina Tökke (Tallinna Kalev). 1974 Illa Raudik (Dvigateli Spordiklubi). 1975 Illa Raudik (Tallinna Kalev). 1976 Tiina Tökke (Tallinna Kalev). 1977 Kiira Kõrm (Dvigateli Spordiklubi). 1978 Katrin Viikant (Relvajõud). 1979 Tiina Kompus (Norma Spordiklubi). 1980 Tiina Kompus (Norma Spordiklubi). 1981 Kiira Parre (Norma Spordiklubi). 1982 Katrin Viikant (Relvajõud). 1983 Tiina Krutov (Norma Spordiklubi). 1984 Tiina Krutov (Norma Spordiklubi). 1985 Aini Leik (Tallinna Kalev). 1986 Tiina Krutov (Tallinna Kalev). 1987 Tiina Krutov (Tallinna Kalev). 1988 Tiina Krutov (Tallinna Kalev). 1989 Tiina Krutov (Krutob) (Norma Spordiklubi). 1990 Tiina Krutob (Tallinna Kalev). 1991 Tiina Krutob (Tallinna Kalev).

Naiskonnaharjutus: 1960 (Kalev I) Ivi Vörk, Riina Lepp, Ingrid Parts. 1976 (Relvajõud) Katrin Viikant, Ljubov Afanasjeva, Kaie Part. 1977 (Relvajõud). Katrin Viikant, Tatjana Šakel, Kaie Part. 1978 (Norma Spordiklubi) Kiira Kõrm, Tiina Kompus, Anne Leik, Anu Karusaar. 1979 (Relvajõud) Tiina Ruut, Katrin Viikant, Kaie Part. 1980 1. harjutus – (Relvajõudude I). Katrin Viikant, Kaie Part, Tatjana Semikolenova 2. harjutus – (Relvajõudude I) Katrin Viikant, Kaie Part, Tatjana Semikolenova. 1981 1. harjutus – (Norma Spordiklubi)

Tiina Kompus, Kiira Parre, Anne Lekk. 2. harjutus – (Norma Spordiklubi) Tiina Kompus, Kiira Parre, Anne Lekk. **1985** (Kalev) Aini Leik, Auri Ilimar, Tiina Krutov, Pille Haug. **1986** (Kalev). Merle Jakobson, Tiina Krutov, Auri Ilimar, Aini Leik. . **1988** (Tallinna Kalev) Tiina Krutov, Piret Päeva, Astrid Bernard, Siret Kristjuhan. **1989** (Norma Spordiklubi) Tiina Krutov, Astrid Bernard, Chris-Helen Kokk, Piret Päeva. **1990** (Tallinna Kalev) Piret Päeva, Chris-Helen Kokk, Astrid Bernard, Tiina Krutob.

Võistkonnaharjutus (mehed, naised): 1962 (ALMAVÜ) Toivo Ruutu, Arnold Mägi, Lembit Laast, Maie Kiil, Ares Veetee, Rudolf Sõmer.

Lisa 2. ENSV allveesportlased NSVL meistrid allveeorienteerumises 1960–1991

ENSV allveeorienteerumise NSVL meistrite loetelu koostamisel olid aluseks K. Sõerde. 1974. *Kehakultuur*, nr.2, lk 453-455, 747-748 ja Juhan Maidlo. *Spordi aastaraamat 1975-1991*. Tallinn, Eesti Raamat.

1963: Mitmevõistluses: NAISED:Tiiu Jänes.

1965: Mitmevõistluses ja tsooniumumises: MEHED: Vello Prangel. Tsooniumumises: NAISED: Tiiu Jänes.

1966: MEHED: Tsooniumumises: Aleksander Tulk

1967: Mitmevõistluses: NAISED: Tiiu Kaaret (Jänes). Poiuumumises: MEHED: Boriss Popov. Poiuumumises: NAISED: Reet Tõlp. Tsooniumumises: MEHED: Peeter Vaik. Meeskonnaharjutuses: MEHED: Imand Kompus, Vello Prangel, Boriss Popov, Peeter Vaik.

1968: Orienteerumises: NAISED: Illa Raadik. Orienteerumises, tsooniumumises ja poiuumumises: MEHED: Aleksander Tulk. Tsooniumumises: NAISED: Reet Tõlp. 1000 m avalangiga: MEHED: Imand Kompus. Meeskonnaharjutuses: MEHED: Boriss Popov, Imand Kompus, Vello Prangel.

1969: Meeskonnaharjutuses: MEHED: Vello Prangel, Aleksander Tulk, Mart Haruoja. 400 m akvalangiga: NAISED: Alla Madisson.

1970: Orienteerumises: MEHED: Imand Kompus. Meeskonnaharjutuses: MEHED: Vello Prangel, Aleksander Tulk, Imand Kompus.

1971: Meeskonnaharjutus: MEHED: Vello Prangel, Alesander Tulk, Imand Kompus, Peeter Vaik. Mitmevõistlus: MEHED: Imand Kompus. Poiuumumine: MEHED: Imand Kompus. Tsooniumumine: MEHED: Imand Kompus.

1972: Mitmevõistlus: NAISED: Illa Raudik. MEHED: Peeter Vaik. Poiuumumine: MEHED: Peeter Vaik. NAISED: Illa Raudik.

1973: Mitmevõistlus: MEHED: Peeter Vaik. Poiuumumine: NAISED: Illa Raudik. MEHED: Peeter Vaik. Tsooniumumine: NAISED: Illa Raudik.

1974: Meeskonnaharjutus: MEHED: Alesander Tulk, Imand Kompus, Vladimir Dubrovski, Peeter Vaik. Mitmevõistlus: NAISED: Kiira Kõrm.(K. Sõerde. 1978:267).

1975: Tsooniumumine: NAISED: Illa.Raudik. Poiuumumine: NAISED: Kiira Kõrm. Kahevõistlus: NAISED: Tiina Tõkke.

1976: Tsooniujumine: MEHED: Anatoli Dalidovitš. Poiujumine: MEHED: Anatoli Dalidovitš. Kahevõistlus: MEHED: Anatoli Dalidovits. Meeskonnaharjutus: MEHED: Imand Kompus, Peeter Vaik, Anatoli Dalidovitš, Rein Ait.

1977: Individuaalsed: Tsooniujumine: MEHED: Anatoli Dalidovitš. Poiujumine: MEHED: Anatoli Dalidovits. Nurgaujumine: MEHED: Anatoli Dalidovitš. Täheujumine: MEHED: Anatoli Dalidovitš. Viievõistlus: MEHED: Anatoli Dalidovitš. NAISED: Katrin Viikand. Võistkondlikud: Tsooniujumine: MEHED: Anatoli Dalidovitš.

1978: Individuaalsed: Täheujumine: MEHED: Anatoli Dalidovitš.

1979: Individuaalsed : Poiujumine: MEHED: Anatoli Dalidovitš. Nurgaujumine: MEHED: Anatoli Dalidovits.

1980: Individuaalsed: Tsooniujumine: MEHED: Jüri Kravets. Täheujumine: MEHED: Jüri Kravets. Võistkondlikud: Poiujumine: NAISED: Tiina Kompus.

1981: Individuaalsed: Poiujumine: MEHED: Viljar Praks. Täheujumine: MEHED: Vjatšeslav Zaitsev. NAISED: Katrin Viikand. Tsooniujumine: MEHED: Anatoli Dalidovitš. Nurgaujumine: MEHED: Viljar Praks. Mitmevõistlus: MEHED: Viljar Praks. NAISED: Tiina Kompus. Võistkondlikud: Poiujumine: MEHED: Anatoli Dalidovitš. Tsooniujumine: MEHED: Viljar Praks. Võistkonnaharjutus nr.2: MEHED: Anatoli Dalidovitš, Viljar Praks, Valeri Aleksandrov, Jüri Kravets.

1982: Individuaalsed: Tsooniujumine: MEHED: Anatoli Dalidovitš. Nurgaujumine: MEHED: Anatoli Dalidovitš. Mitmevõistlus: MEHED: Anatoli Dalidovitš, NAISED: Katrin Viikant. Poiujumine: Katrin Viikant. Slaalom: Katrin Viikant. Võistkondlikud: Poiujumine: Katrin Viikant. Võistkonnaharjutus nr.2. Tiina Kompus, Kiira Parre, Katrin Viikant, Kaie Part. Kaardiharjutus: Tiina Kompus, Kiira Parre, Kaie Part, Katrin Viikant.

1983: Võistkondlikud: Poiujumine: MEHED: Anatoli Dalidovitš. Kaardiharjutus: NAISED: Katrin Viikant, Anne Leik, Tiina Krutov, Kiira Parre.

1984: Individuaalsed: Kaardiharjutus: MEHED: Anatoli Dalidovitš, NAISED: Aini Leik. Mitmevõistlus: MEHED: Anatoli Dalidovitš, NAISED: Aini Leik. Täheujumine: Aini Leik. Võistkondliud: Kaardiharjutus: MEHED: Anatoli Dalidovitš, Jevgeni Tšernõhh, Vahur Känd, Viljar Praks.

1986: Võistkondlik kaardiharjutus: MEHED: Anatoli Dalidovitš, Valeri Aleksandrov, Jevgeni Tsernõhh, Einari Talviste. Võistkonnaharjutus nr. 1: NAISED: Aini Leik, Tiina Krutov, Tatjana Semiolenova, Julia Kolesnikova.

1987: Võistkonnaharjutus nr. 2: NAISED: Tatjana Semikolenova, Julia Kolesnikova, Anne Veskiaväli, Tiina Krutov.

1988: Poiujumine: MEHED: Einari Talviste. Mitmevõistlus NAISED: Tiina Krutov .
Naiskondlik kaardiharjutus: Tiina Krutov, Piret Päeva, Tatjana Semikolenova, Astrid Bernard.

1990: Kaardiharjutus: NAISED: Tiina Krutob. Naiskondlik kaardiharjutus: Chris-Helen Kokk, Piret Päeva, Tiina Krutob, Astrid Bernard.

1991: Kaardiharjutus: NAISED: Piret Krutob. Meeskondlik kaardiharjutus: MEHED: Karmo Maasik, Einari Talviste, S. Karnakov, A. Sõssojev.

ENSV NSVL absoluutsed meistrid allveeorienteerumises 1963–1984

ENSV allveeorienteerumise NSVL absoluutsete meistrite loetelu koostamisel oli aluseks bülletään ALMAVÜ ENSV Keskkomitee Vabariiklik Tehniliste Veespordialade Klubi 1985.

1963. NAISED: Tiiu Jänes (Kaaret).

1965. MEHED: Vello Prangel.

1967. NAISED: Tiiu Kaaret.

1968. NAISED: Illa Raudik, MEHED: Aleksander Tulk.

1970. MEHED: Imand Kompus.

1971. MEHED: Imand Kompus.

1972. NAISED: Illa Raudik, MEHED: Peeter Vaik.

1973. NAISED: Illa Raudik, MEHED: Peeter Vaik.

1974. NAISED: Kiira Kõrm (Parre).

1975. NAISED: Tiina Tõkke (Kompus).

1976. MEHED: Anatoli Dalidovitš.

1977. NAISED: Katrin Viikant, MEHED: Anatoli Dalidovitš.

1981. NAISED: Tiina Kompus, MEHED: Viljar Praks.

1982. NAISED: Katrin Viikant, MEHED: Anatoli Dalidovitš.

1984. NAISED: Aina Leik, MEHED: Anatoli Dalidovitš

Lisa 3. ENSV allveesportlased rahvusvaheliste tiitlivõistluste võitjad 1967–1991

ENSV allveeorienteerumise Euroopa ja maailma meistrite loetelu koostamisel oli aluseks Franz Medlitsch. 2000. *CMAS. History of Underwater Orienteering, World Underwater Federation*. Austria. Po Box 86,A-9010 Klagenfurt.

ENSV allveesportlased Euroopa meistrid allveeorienteerumises 1967–1991

1970 IV EM: Tsooniujumine MEHED: I.Kompus. Poiujumine MEHED: I. Kompus. NAISED: T. Kaaret.. **1**

1978 VII EM: Tsooniujumine MEHED: A. Dalidovitš. Täheujumine MEHED: A. Dalidovitš.

1979 VIII EM: Täheujumine MEHED: A. Dalidovitš. Poiujumine NAISED: T. Kompus.

1980 IX EM: Täheujumine MEHED: A. Dalidovitš, NAISED: T. Kompus..

1984 X EM: Täheujumine NAISED: A. Leik. Kaardiharjutus MEHED: A. Dalidovitš.

1986 XI EM: Kaardiharjutus MEHED: A. Dalidovitš. Täheujumine NAISED: A. Leik.

1988 XII EM: Poiujumine MEHED: E. Talviste. Kaardiharjutus NAISED: T. Krutob.

ENSV allveesportlased maailmameistrid allveeorienteerumises 1973–1991

1973 I MM: Tsooniujumine MEHED: P.Vaik. NAISED: I. Raudik.

1985 II MM: Kaardiharjutus MEHED: A.Dalidovitš. Poiujumine NAISED: A. Leik.

1987 III MM: Kaardiharjutus MEHED: A. Dalidovitš, NAISED: T. Krutov..

1989 IV MM: Poiujumine MEHED: Talviste.

Lisa 4. Fotod

Fotode juures olev tekst pärineb Rein Kompuse intervjuust ja fotod tema erakogust.

Langid ning nende areng läbi aja (Fotod nr 1–9)

1.

2.

Fotod 1 ja 2 on tõenäoliselt tehtud samal ajal ja samas kohas. **Foto 2** on tõenäoliselt tehtud hetk enne fotot 1. **Foto 1** seisavad seljaga kaamera poole vasakult Ott Ernesaks ja Toomas sen. Kleesment. **Foto 2** keskel Kleesment ja paremal Ernesaks. Teised pole teada. Fotod tehtud tõenäoliselt Mustas meres. Aastat ei ole teada, aga ilmselgelt on tegemist spordiala algusaastatega: kõik peale kompassi-kaugusmõõtja on otse poeriiulilt (või siis leti alt).

3.

Foto 3 on Illa Raudik ja Vello Prangel. Illa käes oleva maski klaasi on lihvitud korrigeerivad läätsed. Aasta on 1977–79. Viitna suur järv. Lang on seljas, ventiil allapoole, poi on täispuhutav (see valge toru paremas servas taustal). Kalipsopükse kantakse juba kiiruse pärast ning neid hoiavad ülemisest otsast vastu keha kummipüksid, samuti otsijataskutega vöö.

4.

5.

Fotol 4 on Peeter Vaik. **Fotol 5** on Anatoli Dalitovitš. **Fotodel 4 ja 5** olevate süsteemidega ujuti ventiil eespool.

6.

7.

Fotol 6 on Tiina Krutob. 80ndate keskpaik. Juhin tähelepanu ventiili külge kruvitud laadimisadapterile. **Fotol 7** pole teada. **Fotol 6** on kõige moodsam süsteem. **Fotol 7** on üks põlvkond varasem aparaat.

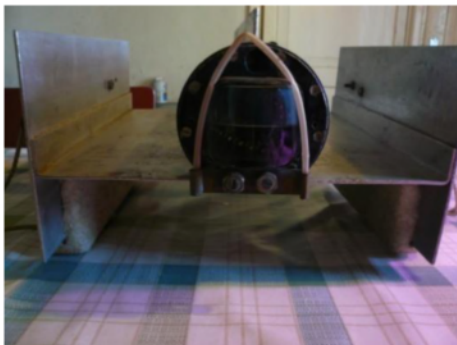
8.

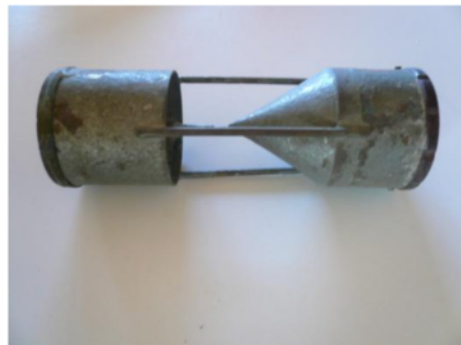
9.

Fotol 8 on Anastasia Salatun 2011. **Fotol 9** on Vladimir Kunitsõn 2013. **Fotodel 8 ja 9** on süsteemid, mis siis töötati välja juba 1980ndatel aastatel, mis on tänapäevani muutumatuna püsinud.

Kompassid, kaugus- ja sügavusmõõtjad ning nende muutused (Fotod nr 10–23)

10.

11.

12.

13.

14.

15.

Fotol 15 on Toomas sen. Kleesment, kuskil Ida-Saksamaal. **Fotodel 16 ja 17** on kujutatud kaugusmõõtjad, siin kohal võiks tsiteerida Jüri Kravetsi juttu, et tema (ja vist veel mõned) ei hakanud kaugusmõõtja nullimisele aega raiskama, vaid vaatasid väravas näidu ära ning tegid ujumise ajal matemaatikat.

16.

17.

Fotol 18 on Anatoli Dalidovitš. Üks varasemaid seda tüüpi süsteeme. See 'korv' ümber kompassi peaks olema kaugusmõõtja osuti. **Fotol 19** on Kiira Parre (1980ndate keskpaik).

18.

19.

20.

21.

22.

23.

Lestad ja nende areng (Fotod nr 24–29)

24.

25.

Fotodel 24 ja 25 on esimesed lestad, millega ujuti ja millega ümberpööratult kiiremini ujuti (1960 aastad). **Fotodel 26 ja 27** on siis juba enda tehtud kahemehesae lehest välja lõigatud ja kokku liimitud pikad lestad (1970ndad aastad).

26.

27.

28.

29.

Fotodel 28 ja 29 on siis juba uut tüüpi lest ehk monolest (1980ndad aastad) **Fotol 27** on Andres Iila. **Fotol 29** vasakult on Lauri Ilison, Aleksei Sõssojev, Kalevi ujulas 1998. a.

Pinnaujukid ja nende areng (Fotod nr 30–32).

30.

31. Fotol 30 on esimesena kasutusel olnud täispuhutav pinnaujuk (1960ndad aastad).

32.

Fotodel 31 ja 32 on juba ujuvast materjalist meisterdatud pinnaujuk (aastatest 1970). **Fotol 32** on vasakult Mart Ernesaks, Merle Jakobson, Einari Talviste, Auri Illimar.

Maskid ja nende areng (Fotod nr 33–35)

33.

34.

35.

Fotol 33 peaks olema Toomas sen. Kleesment. **Fotol 35** on Tiina Krutob. Viitna suur järv. Juhin tähelepanu, et laadimisots tuleb sillale (aastatel 1980).

Kopsuautomaadid ja nende areng (Fotod nr 36–37)

36.

37.

Raskusvöö (Foto nr 38)

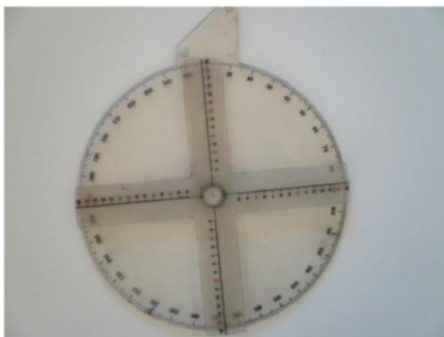

38.

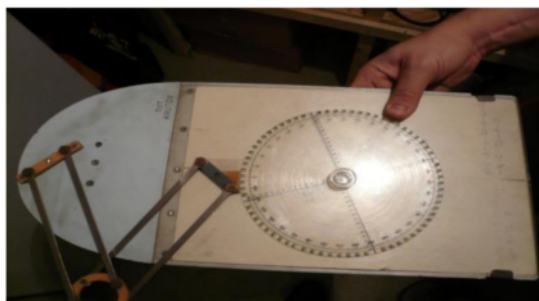
Kartograafid ehk kaardiharjutuse kursi võtmiseks olev seade (Fotod nr 39–41)

Fotol 39 on limb ja kogu seda kremlit nimetatakse kartograafiks. Kaardid joonistatakse mastaabis 1: 2000 (0,5 mm kaardil on 1 meeter looduses), kaardi formaat A4.

Fotodel 39 ja 40 kujutatud limbid on erinevad. **Fotol 40** kujutatu on parima kiiruse-täpsuse suhtega.

39.

40.

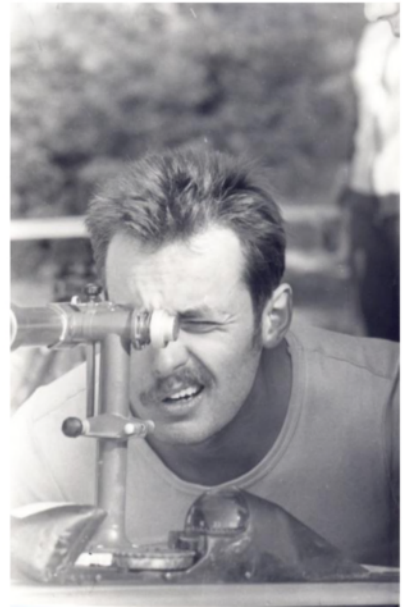
41.

Fotol 41 vasakult on Piret Päeva, Tiina Krutob. Kaardiharjutuse finišis. Võib ka treeningul olla, aga pigem võistlustel.

Kipreegel (Fotod nr 42–43)

42.

43.

Kipreegel **Fotol 43** on Kaupo Sõgel. **Foto 42** on varasem kui foto 43. **Fotodel 42 ja 43** on sama tüüpi (kui mitte lausa sama) kipreegel. Ainult kraadiratas kui mittevajalik lisa on maha keeratud. **Fotodel 43** kujutatud kursilaud on pleksiklaasist. Skeemi mastaap oli sel ajal tõenäoliselt 1:500 (st. 2 mm laual 1 meeter looduses). Ruudukujuline laud küljepikkusega ~80cm, mis tähendab et lauale mahtus 400x400 meetrine ala.